

[KVĚTEN 1981]

OBSAH

- 1/ Alexandr Kliment : Hera [1]
- 2/ Claude Lévi-Strauss : Od Rousseaua k Burkeovi [2 - 17]
- 3/ Lenka Procházková : Povídky [18 - 38]
- 4/ Milan Jungmann : Na počátku cesty [39 - 44]
- 5/ Wiktor Woroszyński : Básně [47 - 60]
- 6/ Eda Kriseová : Co se stalo v blázinci - květen [61 - 66]
- 7/ Alexandr Kliment : Milimetr zeleného světa [67 - 70]
- 8/ Iven Klíma : Malá recenze na velký palác [71 - 72]
- 9/ Milan Jungmann : Polemika [73 - 74]
- 11/ Ludvík Vaculík : Fejeton / pankreatida / [75 - 77]

Copied from a type-written carbon copy (unbound sheets, A4), bound, continuously numbered and made available by DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN TSCHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and information purposes. Copyright continues to be held by each individual author and must be strictly observed. If clarification is required, please consult the Centre before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM, SCHWARZENBERG 6,
D-8533 SCHEINFELD, Tel. 09162/7761

OBSAH

- 1/ Alexandr Kliment : Hora
- 2/ Claude Levie Strauss : Od Rousseaua k Burkeovi
- 3/ Lenka Procházková : Povídky
- 4/ Milan Jungmann : Na počátku cesty
- 5/ Wiktor Weroszyński : Básně
- 6/ Eda Kriseová: Co se stalo v blázinci v květen
- 7/ Alexandr Kliment : Milimetr zeleného světa
- 8/ Ivan Klíma: Malá recenze na velký palác
- 9/ Milan Jungmann : Polemika
- 11/ Ludvík Vaculík : Fejeton / pankreatid^{xi}na/

Alexandr Kliment

Hora

Tak věrně,
tak jako bych ji měl pořád před sebou,
tak do nejmenších podrobností masivu,
tak věrně,
tak jako bych ji měl za vrozený úkol kaž-
dý den kreslit,
tak si ji uchovávám pevným sloupkem paměti.
Tak si ji představuju v odloučení.
Tak za ní cestuju.
Tak sedávám u jejího úpatí.
Tak ji budu nadosmrti vidět,
jak byla v krajině sama pro sebe a pro obraz
v mém oku.
A tak je taky samozřejmé, že se ta hora ne-
pamatuje na mě,
že si na mě nevzpomene ani jednou za tisíc let.

O d R o u s s e a u a k B u r k e o v i

/Otázky C. L.-S. klade Jean-Marie Benoist/

- Řekl jste v různých knihách a člancích, že se současná etnologie i vaše práce už neobrací k vašim současníkům. Přesto jste v nedávno publikovaném eseji o lidské svobodě, obdobně jako ve studiích o Rase a Historii a o Rase a kultuře udělal několik velmi aktuálních poznámek o bezmyšlenkovitosti naší doby, aniž byste tím, že jste položil otázky a vytyčil problémy, vstoupil do oblasti filosofie. Jak lze vaše dva postoje sloučit?

Levi-Strauss: Ani studie "Rasa a historie" ani pozdější text o svobodě nevznikly z mého podnětu. Studie vznikla na žádost UNESCO, a text odpovídal na výzvu předsedy Národního shromáždění, abych vystoupil před komisí pro svobody. V obou případech jsem se spíše snažil, abych splnil, co se ode mne očekávalo, a nenechal se unést.

- Nicméně oba texty a stanoviska, která v nich zastáváte, jsou velmi závažná. Snaž nejvíce tím, že jste se - na rozdíl od poněkud moralizujících a kazatelských postojů dnešních filosofů, snažil zaujmout zvrženlivější postoj. Odmítáte jakoukoli abstraktní a obecnou definici svobody a dáváte přednost definicím konkrétním. Také navrhuje, aby lidská práva se nechápsla jako práva mravní osobnosti, ale jako práva a povinnosti bytosti žijící v živém světě.

L.-S.: Domnívám se, že na tom prvním není nic paračoxního, zastávám tu pouze hledisko etnologie. Svobody - ať je to cokoliv, na čem členům určité společnosti nejvíce záleží - v podstatě spočívají v jistém počtu možností, činností a konkrétních postojů, vesměs kořenících v minulosti takové společnosti^a v důsledku toho nepostižitelných abstraktním vymezením. Pozorujeme je v souvislosti právě té či oné společenské zkušenosti. Z tohoto hlediska jde skutečně o etnologickou záležitost.

L.-S.: Myšlenka kontroly a rovnováhy moci v malém je podle mého názoru nejhlubším rysem Burkeova myšlení. Ve svém vlastním případě však pozoruji určité sbližování: setkávání, nevím, zda náhodná, nebo ne tak docela náhodná, mezi povoláním etnologa, jež mne učí vidět konkrétní skutečnosti života ve společnosti, a na druhé straně dávno osobní zkušeností, která se týká mých nevyhnaných sklonů k politické činnosti. Během studií, dokonce už na gymnaziu jsem pracoval v socialistické straně, která se tehdy nazývala SFIO. Dokonce jsem zastával funkci: byl jsem generálním tajemníkem Federace socialistických studentů. Jako všichni mí soudruzi jsem byl v letech 1930-35 pacifistou. Pak jsem zažil "podivnou válku" a francouzský krech. Uvědomil jsem si, jak velkou chybou bylo, že jsme se snažili vtěsnat politickou skutečnost do rámce formálních představ. To snad bylo možné jen v poměrně krátkém období života našich společností, kdy se intelektuální myšlení a politicko-sociální události natolik sbíhaly, že lidé vnímali, jak ideologové vyslovují jejich myšlenky, a ideologové sami současně měli pocit, že se dostali do soulaďu s určitou skutečností a jejím vývojem v čase. Řada důvodů mě vede k obavám, že dnešní svět, svou hustotou a složitostí i nesmírným množstvím proměnlivých veličin, přestal být přehledný a uchopitelný, přinejmenším se nedá uchopit nějakým vše zahrnujícím způsobem. Jako většina z nás i nadále politicky reagují na události, ale uvědomují si povrchnost nebo, chcete-li, živočišnou povahu těchto reakcí. Z mého postavení intelektuála neplyne žádná zvláštní autorita ani právo hlásat tyto reakce z nějaké tribuny a poučovat tak současníky. Navíc si myslím, že život společnosti, to, po čem muži a ženy v dané společnosti touží, nelze vysvětlovat podle nějakého všeobecně platného vzorce.

x

- Některým lidem to musí narušovat jejich představy o ideologii, jež vyrůstá z vaší metody etnologické analýzy: o strukturalismu. Přitom jste asi zcela věrný tomu, co jste

podnikl a čeho jste dosáhl na teoretické úrovni své metody. Ale musíme si uvědomit, smím-li to tak říci, že tato metoda vás vede k politicko-ideologickému závěru, který je v naprostém protikladu k "duchu systému", jenž prý vaše metoda schvalovala či podporovala.

L.-S.: Tak to je naprosté nedorozumění. Souvisí to s námitkou, kterou proti mně tak často vznášejí, že "ignorují dějiny", že mne nezajímají, zatímco já právě naopak čtu historické práce s mnohem větším zaujetím než díla filosofická nebo romány. Historie mi dává pocit, že rozšiřuji svou etnologickou zkušenost. Když čtu líčení nějakého úseku našich dějin nebo dějin jiných společností - teď právě Japonska, neboť jsem se odtamtud vrátil - mám pocit, že každý kousek historického vývoje skýtá něco původního, neomezeného, srovnatelného s tím, co etnologové jezdí hledat do velmi odlehlých společností. Jediná historie, která mne zajímá, je historie konkrétní, vytvořená z množství drobných událostí. Zdedukovat tyto události si můžeme zpětně, ale nedá se vůbec předvídat, že se přihodí to a ne jiné. Nevzepřel jsem se proti historikům, ale proti některým filosofům historie, kteří tuto proměnlivou, nezachytitelnou a nepředvídatelnou skutečnost historického vývoje nahrazují systémem či ideologií.

- To, že nevyvozujete teorii svobody, ale postoj, který zdůrazňuje rozmanité svobody, je dáno tím, že vnímáte právě onu rozptýlenou historii, ta je schopna brát v úvahu když ne náhodou, pak tedy nahodilou povahu událostí, o nichž byla řeč.

L.-S.: To, co zastávám, není vůbec žádná "teorie" a já rozhodně nechci svým pozorováním přikládat přehnaný význam. Opakuji, odvážil jsem se je učinit, protože mě k tomu vybídli, sám od sebe bych to patrně nikdy neudělal. Myslím si však, že není nic nebezpečnějšího, než pokoušet se definovat západní společnosti /a později i všechny lidské společnosti, včetně těch, které studují etnologové/ pomocí jakéhosi zákoníku abstraktních svobod, jež by patrně pro mnohé z nich byly bezvýznamné, zatímco pro jiné by byly přímo

v rozporu s jejich vlastní prožitou zkušeností. Svobody se neuplatňují ve vzduchoprázdnu, ale ve vztahu k tradičním vazbám, které mají velmi často iracionální kořeny. A právě ty vytvářejí, tady jako kdekoli jinde, tkáň struktury společnosti.

- Tento zásah iracionality, která se staví proti všeobjímající racionalitě, to je zajímavý argument.

L.-S.: To není argument, to je fakt. Historie je iracionální. Všechny společnosti jsou iracionální, nebo obsahují značné množství iracionálních prvků a bylo by stejně absurdní jako nebezpečné snažit se tuto skutečnost ignorovat a na papíru rýsovat plány naprosto racionální společnosti. Společnost tak vypadat nemůže, žádná nikdy tak nevypadala a my se s tím musíme smířit.

- Obecněji: když popisujete to množství solidarit v malém, které chrání jedince, aby ho společnost nepohltila a tuto společnost chrání, aby se nerozpadla na zaměnitelné a anonymní atomy, když vymezujete tyto soudržnosti a solidarity /z nichž každá integruje ony svobody a ony kulturní zákony/ nevymezujete i stav jisté rovnováhy?

L.-S.: Ano, ale zdá se mi, že to je samozřejmé. Nejsem první, kdo to říká a pravděpodobně nebudu poslední, kdo si všiml, že vývoj našich velkých společností směřuje k tomu, aby rozdrobil rámce a kontexty střední úrovně a přeměnil jedince na zaměnitelné atomy, zbavené všeho ve prospěch centrální anonymní moci. Myslím, že je to už zcela zřejmé. Na úrovni poněkud teoretičtější nás tyto praktické úvahy přivádějí zpět k tomu, co jsem kdysi /když jsem se snažil definovat cíl etnologie, a odlišit ji od výzkumů obecněji sociologického charakteru/ nazval "úrovněmi autentičnosti". Myslím tím ty nižší úrovně, dosud znatelné i v naší vlastní společnosti, kde vztahy mezi jednotlivci stojí na konkrétních základech. Je to například úroveň života ve vesnici nebo ve farnosti, kde rozhodování neprobíhá výlučně nebo převážně jen abstraktně, ale ve vztahu k Petrovi, Pavlovi a Jakubovi, se všemi idiosyncrasiemi, zájmy a posto-

ji, a kde tudíž kolektivní život spočívá v autentickém přijetí reality a její skutečné pravdy. Bylo by politováníhodné, kdyby to, co ještě existuje na úrovni obecného života, považují jej za to nejpłodnější v našich současných společnostech, už nemělo existovat na jiných úrovních.

X

- A proto litujete, že mizí to, čemu říkáte "nekonečné malé výsady", ty možná sešné nerovnosti, které nenarušují obecnou rovnost, ale usazují jedince nalezti co nejlépe místo k zakotvení.

L.-S.: Domnívám se, že v tradičním typu společnosti patří jedinci do množství menších řádů - rodinného, profesionálního, místního, náboženského, obecného a to jim dává /nebo dávalo/ pocit, že zaujímají vzácné místo a že se od ostatních odlišují. Mají svůj pro vykonávání nenahraditelné funkce a mají svou jedinečnou originalitu. Možná, že každý z nich považuje své vystoupení za významnější, než má jeho soused - ale ne proto, že z něho plyne nějaká moc donucovat nebo vykorisťovat, ale proto, že přináší několik drobných odlišností a s nimi se pojí to, co bych nazval jakoby estetickou hodnotou. Jako příklad uvedu zkušenost z nedávné návštěvy ve Kajiré, malém pobřežním městečku v Japonsku, které je jedním z hlavních středisek malířství laků. Čtyři dny jsem tam bydlil s různými řemeslníky, většinou velmi mladými. Den před svým odjezdem jsme se všichni sešli u večeře, kde byli lidé všech oborů - od soustružníků, kteří předmět tvarují a řemeslníků, kteří řadou složitých postupů dávají předmětu lakový povrch, až po skutečné umělce, kteří jej zdobí a kteří jsou sami rozděleni do několika specializovaných odvětví, z nichž každé vyžaduje jiný stupeň virtuozity. Když jsem se zeptal, zda některá řemesla mají pocit nadřazenosti nad jinými, nejprve se bránili, že jsou všichni stejně "nepostradatelní" a že se cítí být "rovni". Pak jsem se zeptal, zda existují nějaká přísloví nebo rčení, která by vyjadřovala profesionální pychu jedné

skupiny a hanobila druhou. Hned se sypaly desítky příkladů. I když oficiálním postojem byla určitá rovnostářská ideologie, bylo jasné, že každá jednotlivá skupina zůstala tradičně svázána se svou výlučnou a nezastupitelnou rolí v celkovém procesu. Trvalost života každé společnosti závisí na tom, jak vnímá takové odlišnosti - a také jak na nich lpí, ne snad aby stavěla jednotlivce proti jednotlivcům, ale aby spojovala jednotlivce v určitém rámci, kde on cítí solidaritu s ostatními, kteří jednají stejně při stejném druhu práce a tím se od ostatních odlišují.

- Takže toto pojetí jednotlivce, které zdůrazňujete jako protiklad totální a totalizující společnosti, je vlastně tak trochu předznamenáno těmito mnohonásobnými rozdíly.

L.-S.: Myslím, že v žádném případě není nic tragičtějšího, než totální společnost, společnost, která je jen stádem jednotlivců. Právě pro záchranu těchto jednotlivců považují zprostředkující útvary střední úrovně za nepostradatelné.

- Což vás přivedí blíž k Montesquieuovi, jehož politická filosofie se hemží těmito útvary střední velikosti, těmito "corps intermédiaires". Zároveň se tím poněkud vzdalujete Rousseauovi.

L.-S.: V tom je určitý paradox. Rousseau, k němuž cítím něco, co bych nazval bezmála zbožnou úctou, jenž je mi tak blízký, že si ho představuji jako důvěrného přítele, se podle mého názoru ve své politické teorii hluboce mylil. Snad právě proto se mu cítím být tak blízko. Učí mě svým vlastním příkladem, že když intelektuál jakožto intelektuál narazí na problémy tohoto řádu, musí být výjimečně bdělý vůči sobě samému. Rád bych zde připojil doznání. Tentýž druh intimního vztahu, jenž mne poutá k Rousseauovi, cítím také k Chateaubriandovi, který je opakem Rousseaua, a přece je stejný. Takže představa, které se cítím nejbližší není ani Rousseau ani Chateaubriand, ale jakýsi příznak, janusovská postava vytvořená dvojicí Rousseau-Chateaubriand, která mi umožňuje dvojí pohled na téhož muže, ačkoli oba volili diametrálně odlišně.

- Což lze rozpoznat v jejich díle ...

L.-S.: Samozřejmě, Rousseau a Chateaubriand jsou patrně největší francouzští prozaici. Dvojice Rousseau-Chateaubriand zároveň plně dokládá nádheru francouzského jazyka, samozřejmě že zcela různými způsoby. To, co mne přitahuje, není tedy nějaká jedinečná pravda nebo její vyjádření. Je to spíše vyjádření souhrnů celého souboru rozparů, v nichž žijeme, v nichž v každém případě žiji já ... Je to pocit této rozporné situace - rozporuplné v Rousseauově díle, rozporuplné, když dílo Chateaubriandovo a Rousseauovo spojíme - a právě v tomto rozporu se já sám cítím vězet.

- Je to stejný rozpor, který používá "dialektika" jako způsob myšlení? Můžete být ještě stále věrný tezí, které jste předkládal, ať už byly ovlivněny učiteli, geology, psychoanalytiky nebo marxisty?

L.-S.: Ti lidé tvořili rysy mého intelektuálního životopisu, smím-li tomu tak říkat.

x

- Umožňuje "dialektika" proniknout do rozporu, který tkví v jádře Rousseauova díla? Nebo leží tento rozpor už zcela mimo dosah "dialektického rozumu"? Například jako ideální rozměr pro svobodnou a demokratickou společnost uvádí Rousseau malé společenství, kde se vše děje ještě ve vzdálenosti na doslech.

L.-S.: Zde se opět vracíme k úrovním autentičnosti, o nichž jsme již mluvili. Společnost, která je co do velikosti na úrovni vesnice či farnosti, se svou podstatou zcela liší od naší současné obrovské společnosti. Jsem přesvědčen, že jedním z problémů pro naše politické myšlení je to, že trvale žijeme na pozadí ideologických kulis, jež vznikly v minulosti "na míru" společností ať už teoretickým nebo skutečným, z nichž žádná ani stupněm komplexnosti ani velikostí není srovnatelná se společnostmi, k nimž my sami patříme.

- Říkáte tedy - v tom se lišíte od Rousseaua, který se chtěl vrátit k malým pospolitým obcím - že poslední příležitost k částečnému ozdravení a posílení chřadnoucích svobod nabízí určité obnovení dílčích společenství. Stanovil jste dokonce jakýsi nejmenší práh pro existenci těchto optimálních celků. Vypadá to, že životaschopné jsou pouze skupiny od 40 do 250 členů.

L.-S.: Nenavrhoval jsem, že by se velké západní společnosti měly rozbit na malé obce o 40 až 250 lidech! Chápu, že je to nemyslitelné. Citoval jsem pouze výsledky pozorování, která provedli etnologové v nejjednodušších společnostech, jaké známe. Zdá se, že tyto společnosti nejsou schopny udržet se v chodu, přerostou-li určitý, a to velmi nízký práh. Spíše se rozpadají, než aby se rozšiřovaly. K rozpadu dojít musí, jestliže chtějí zůstat věrny stejnému řádu. Chci jen říci, že na různých vývojových stupních společenského života mohou být určité počty lidí nejvýhodnější, netvrdím, že by se z toho měl vyvozovat zákon.

x

- Koncepce "svobod" chápána konkrétně /v souvislosti s větší definicí strukturalismu, jakožto spojení hmatatelného a srozumitelného/ vás vede ke kritice přehnaně universalistických a nakonec etnocentrických pojetí lidských práv, jež jsou svázány se západním chápáním lidské povahy. Vy navrhuje te dosti pevně a pragmaticky, abychom své pojetí lidských práv nahradili koncepcí "lidské bytosti chápáné jako žijící bytost ..."

L.-S.: Opakuji to znovu a znovu. Co mne na naší společnosti zaráží je ta doslova zbožná úcta, kterou zahrnujeme některé syntézy vysokého stupně soubornosti a jedinečnosti. Mám na mysli díla velkých umělců, malířů, sochařů a hudebníků. Stavíme pro ně muzea, která připomínají chrámy v jiných společnostech. Fovažovali bychom za pohromu, za všeobecnou katastrofu, kdyby měla být zničena všechna díla Rembrandtova nebo Michelangelova. Měli bychom pocit - a samozřejmě zcela oprávněně - že s nimi odešlo něco nenahraditelného.

Ale když dojde na nekonečně složitější a nenshraditelnější syntézy, jimiž jsou živé druhy, ať již rostliny nebo zvířata, chováme se naprosto nezodpovědně a bezmyšlenkovitě. Je možné si představit, že kdyby zmizelo celé Rembrandtovo dílo, objevil by se jiný malíř, jehož dílo by nějakým způsobem dokázalo zaplnit vzniklou mezeru - vím, že je to pouhá teoretická hypotéza, víc než nepravděpodobná. Na druhé straně je naprosto /a v tomto případě bych řekl metafyzicky/ mimo vší pochybnost, že by vymizelý rostlinný nebo živočišný druh mohl být během doby trvání lidské existence nahrazen nějakým ekvivalentem. To je východisko myšlenek, na něž jste narážel. Práva, které se mohou a musí přiznat člověku, jsou pouze zvláštním případem práv, která musí být přiznána tvůrčí síle života. Vždyť člověk je přece obdařen právy pouze do té míry, do jaké dokáže v individuálním měřítku vytvořit to, co příroda vytváří ve formě živých druhů.

- Nebližíte se tedy určitým filosofickým nebo náboženským tezí, které vznikly na Dálném východě? Když definujete člověka spíše jako účastníka stvoření než jako pána, kritizujete tím zároveň i klasické karteziánské pojetí panování tvorstvu, včetně nepřekonatelné touhy toto stvoření neustále měnit.

L.-S.: Často mě obviňují z antihumanismu, ale nevěřím, že by to bylo oprávněné. To, proti čemu jsem vystoupil a co považuji za velmi škodlivé, je bezuzdný humanismus, který /na jedné straně/ vyrůstá z tradice židovsko-křesťanské a /na druhé straně, nám samotným bližší/ z renesance a karteziánství, jež z člověka činí pána, absolutního vládce stvoření. Mám pocit, že všechny ty tragédie, které jsme zažili - nejprve kolonialismus, pak fašismus a nacistické vyhlazovací tábory - nejsou ani tak v rozporu s tím domnělým humanismem, který jsme praktikovali po několik staletí, spíše bych řekl, že ho to přirozeně rozvíjí. Vždyť to všechno mělo na počátku v určitém slova smyslu jeden a týž počnět: ten vedl člověka k tomu, aby nejprve vytyčil hranici vlastních práv mezi sebou a ostatními živočiš-

nými druhy a potom pokračovat tím, že posunul tuto hranici i dovnitř lidské rasy. Určité kategorie, které byly uznány za "ječíné doopravdy lidské", oddělil od ostatních, jež byly takto odsunuty na nižší stupeň podle pravidel založených na stejných zasedacích jako byly ty, jichž bylo použito k rozlišení mezi lidským a ne-lidským druhem. Zde je skutečný prvotní hřích, který žene lidstvo do záhuby. Úcta k bližnímu nemůže být založena na těch hodnotách, na něž výlučně vznáší nárok lidstvo jako takové, protože se vždy pak může objevit skupina lidí, která rozhodne, že právě ona sama tyto hodnoty ztělesňuje zcela výjimečným způsobem. Na samém počátku bychom měli prosadit jakousi předem danou pokoru. Kdyby člověk začal tím, že se sklání před všemi ostatními formami života, nemohlo by se mu stát, že by přestal uznávat některé formy života v rámci samotného lidstva.

- Je to tedy definice etiky, které nepravění z člověka jako universálního, racionálního jedince, ale spíše z této základní pokory, které mu tuče vodítkem?

L.-S.: Pokora před životem, protože život představuje nejvzácnější a nejužasnější stvoření, které lze spatřit ve vesmíru. Hlavním modelem je svět a příroda. A když říkám hlavní model, nemyslím tím pouze model jakožto zástupný vzor, ale i model jakožto vzor estetický a morální.

- A přece jsou v tomto modelu, v přírodě /jak ukázaly práce Konrada Lorenze a jiných/ bezprostředně přítomny násilí a zárodky ničení. Toto je snad ještě větší důvod k obavám, než lidské přání změnit přírodu. Souhlasíte s tímto závěrem?

L.-S.: V první řadě se domnívám, že Lorenzova práce, kterou velmi obdivuji, pokud se omezuje na živočišnou etnologii, bývá často podezřelá ve svých filosofických a sociologických ambicích. Nebylo by možné vyvodit závěry právě opačné? Lorenz sám staví do protikladu lidskou agresivitu, nebo přesněji perverzní podobu této agresivity, a agresivní instinkt v jeho normální přirozené podobě. Nechtěl bych přehlížet stránky, které zcela právem zdůrazňujete, ale

nezdá se mi, že co by do významu byly srovnatelné s intenzitou pustošení a mírou ničení, které se v přírodě dopouští člověk. Konec konců, vývoj a změny - které obsahují svůj díl násilí - vždy vrcholily v určité znovu nabyté rovnováze. Ale nic se nepodobá tomu poseďlému vychylování z rovnováhy, které ten zlomek přírody, jímž je člověk, dnes do přírody vnáší.

x

- Jste tedy pevně přesvědčen, že váš projekt předložený OSN skýtá Francii jedinečnou možnost založit lidská práva na těch základech, které byly přijímány všude, implicitně nebo explicitně, vyjma několik posledních století v západním světě.

L.-S.: Nezapomínejte, že šlo pouze o materiál pro "Komisi pro svobodu"! Nevím, jaký bude výsledek. Ale v době, kdy jsem materiál zpracovával, mě dopálilo několik návrhů nových zákonů, které bez ohledu na to, od které politické strany vzešly, se ani v nejmenším nenamáhaly tento problém znovu promyslet. Pokud jde o mne samého, jsem si vědom utopického charakteru svého myšlení a byl bych v pokušení udělat jakýsi metafyzický skok; než bych rozšiřoval rozsah starých deklarací lidských práv, které stejně nebyly moc platné, spíše bych vybučoval pojetí svobody znovu, na odlišných základech.

- Jakási koperníkánská revoluce?

L.-S.: To je přehnané. Ale v každém případě mi jde o rozbití řady hluboko zakořeněných myšlenkových postojů - a bylo by pochybné očekávat něco takového od politické komise.

- Vy tedy doporučujete uznat právo "živé bytosti" založené na vzájemné shodě a všeobecné účasti rozličných národů, spíše než právo kantovského mravního člověka, který je podle vás příliš svázán s koncepcí Západu?

L.-S.: Zdá se mi, že místo původně západního /a proto poměrně mladého/ pojetí lidských práv by snad bylo možné pokusit se nalézt společnou základnu explicitními a implicit-

ními myšlenkami, které o tomto problému rozvinuly jiné civilizace. Jako etnolog nemohu opomíjet skutečnost, že - jak jste právě řekl - velké civilizace Východu nebo Dálného východu s buddhismem a jinými duchovními proudy jsou nejen tohoto druhu myšlení přístupny, ale jsou na něm po tisíciletí založeny. I tak zvané "primitivní národy", které zkoumají etnologové, mají hlubokou úctu k rostlinnému a živočišnému životu. Tuto úctu vyjadřují tím, co my považujeme za pověry. Ve skutečnosti jsou však tyto "pověry" velmi účinné pro zachování určité přirozené rovnováhy mezi člověkem a prostředím. Možná bychom podobnou cestou dospěli snadněji k nějaké filosofické shodě, než když budeme s naivními iluzemi vznášet nárok na zvláštní privilegium, které údajně vyplývá z pravd západní kultury, jako bychom zrovna my byli povoláni udělovat druhým práva, která z takového privilegia pramení.

- Ano, ale některé z těchto asijských nebo jiných kultur, které si vytvořily ideologie, jež respektují lidskou přirozenost jako součást přírody, dospávaly často k tomu zároveň s politickým despotismem. Uvážíme-li tuto skutečnost, pak už západní pojetí lidských práv se nejeví jenom jako cosi "abstraktně univerzálního", ale jako něco velmi konkrétního a jedinečného, jako něco naléhavého a hodnotného.

L.-S.: Mám pocit, že změníme-li způsob nazírání, jak to navrhuji, budeme ve skutečnosti o mnoho silnější v zápase proti takovému zneužívání a dokážeme také lépe pomoci národům, které máte na mysli, bojovat s despotismem. Nevěřím však, že existuje nějaké pouto nebo příbuznost mezi oněmi filosofickými idejemi a určitými politickými doktrínami, které vyrostly v postranních uličkách dějin. Maoismus se nezrodil z buddhismu! Maoismus, jak ukázala kulturní revoluce, vyrostl v opozici proti tradičním představám.

- Souhlasím. Ale chtěl jsem říci hlavně to, že i takové pojetí lidských práv, jak je definováno ve své mladé západní podobě, může stále sloužit jako jakási brzda anebo závora proti rozpínání despotismu.

- Než přejdeme k otázce "práv člověka jako živé bytosti", mohli bychom se ještě pozdržet u tématu svobody. Zdá se, že se svou definicí řadíte spíše k určité anglické tradici analýzy, než k celkově apriornímu pojetí svobody francouzských myslitelů od Descarta k Sartrovi.

L.-S.: To, co říkáte, potvrzuje i skutečnost, že ve Francii na moje vystoupení před komisí Národního shromáždění ani na následující článek v Revue des Deux Mondes nikdo nereagoval, zatímco v Anglii měl článek, který tam vyšel v překladu, určitý ohlas. Angličané v něm rozpoznali známá témata a myšlenky, které snad sahají až k Burkeovi. Ve Francii vzbudily moje myšlenky spíše pocit jisté cizorodosti.

- Tento "cizí prvek" nám však umožňuje pochopit, že důvěřujete více historii a tradici než rozumu a lidské přirozenosti. To se shoduje s etnologickým hlediskem. Popisujete společnosti s "mikrosolidaritami" nesenými historií a tento přístup pak sbližujete s politickým a filosofickým názorem, jenž má velmi blízko k názorům Montesquieuovým. Z toho by se dalo vyvodit, že vaše odkazy na historii a tradici na jedné straně a odkazy k Montesquieuovi na druhé straně, nejsou francouzskému myšlení tak docela cizí.

L.-S.: Jistěže nejsou. Ale velmi rychle je vytlačil jiný myšlenkový proud, který vyrůstá z Rousseauovy Společenské smlouvy a vyúsťuje do politické filosofie Francouzské revoluce. Tento proud sahá až před Montesquieua, ke karteziánství. V současnosti převládá a dosud utváří myšlení našich současníků. Je to, řekněme, "l'esprit de systeme" uplatněný v politických a společenských skutečnostech - domnívám se, že není nic nebezpečnějšího.

- Takže máte obavy z tohoto "systematického ducha" včetně jeho současných totalitních upletnění, ale nikoli z nějakého pesimismu či nihilismu, rezignace nebo snad z potřeby vzpoury, ale ve jménu dosti pevných "hodnot", jako je právě u Montesquieua princip oddělení mocí a jakou je mikrosolidarita.

L.-S.: Podívejte, nenavrhuji přece, abychom zrušili celou západní filosofii lidských práv. Jen bych jí chtěl dát pevnější a širší základu. Chcete-li, jde mi zhruba o toto: starost o Člověka, která necítí povinnost starat se zároveň i o všechny ostatní projevy života, povede, ať se nám to líbí nebo ne, lidstvo k tomu, aby se stalo svým vlastním utlačovatelem a otevírá cestu k sebeutlačování a sebevykořisťování. Mimochodem, zdá se mi, že myšlenka člověka jako suverénního pána a vládce přírody je mnohem více zakořeněna v despotiích, o nichž jste mluvil, než v liberálních společnostech nebo rozhodně stejně silně.

- A právě natolik, nakolik jsme toto dědictví oněm despotiím často předávali, byli jsme, jak jsem již řekl, jeho propagátory.

L.-S.: Podle mého názoru jsou marxistické komunistické a totalitní ideologie pouze lstí historie, jak uspíšit poevropětění národů, které až do nedávna zůstávaly na periférii.

- Co tím chci vyjádřit - možná, že ne úplně přesně, je onen neblahý jev, kdy se jednotlivec nevzdává své osobnosti, ale svých osobitých vlastností. Možná, že obětuje něco ze své vlastní jedinečnosti a výlučnosti do té míry, do jaké se přizpůsobí oné "znovu nebyté sounáležitosti", onomu smíru s přírodou.

L.-S.: Nesouhlasím. Protiklad kultura-příroda má pro etnologu základní význam nikoli proto, že jej objevili, ale proto, že jej našli u národů, které studují, jako kategorii umožňující pravdivé pochopení člověka. Nechtěl bych, abyste se domníval, že se jí tak rychle vzdám. Lidstvo skutečně vychází vstříc svým vlastním specifickým vlastnostem, když zavádí kulturní panství v protikladu k čistě biologickému řádu. Důkazem - nebo jedním z důkazů - je, že lidstvo samo dokázalo prostřednictvím jednotlivých osob uskutečnit takové jedinečné a nenahraditelné syntézy, jaké příroda vytváří ve formě živočišných druhů. Před chvílí jsme mluvili o dílech Rembrandtových a Michelangelových: jejich vý-

tvory jsou dílem jedinců, a přece vykazují řád komplexnosti a originality, jako nějaký rostlinný nebo živočišný druh pojatý ve své úplnosti. A tedy také "práva", která v přírodě musí být formulována v kategoriích druhu, jsou v oblasti kultury vyjádřena v kategoriích jednotlivce. Řekl bych, že Poussin, Rembrandt, Rousseau nebo Kant mají stejnou cenu jako živočišný nebo rostlinný druh. Ale ne větší. A proto práva člověka - práva každého člověka - končí přesně v tom bodě, za nímž by jejich uplatňování znamenalo riskovat vyhubení celého rostlinného nebo živočišného druhu /nikoli jejich jednotlivých zástupců, protože nemám námitek proti tomu, abychom jedli mrkev a obilí, anebo pro vlastní obživu zabíjeli zvířata/. Ale to, co nesmím dělat, právě ve jménu práv, na něž si pro sebe jako lidské bytosti činíme nárok, je ohrožovat existenci jiných druhů, které, sub specie naturae, mohou mít stejnou cenu jako lidská bytost.

- Ano, tomu rozumím. Když ale zastáváte pojetí "jednotlivce" ne v živočišném druhu, ale jako lidských jedinců, nelze pak nakonec říci, že ona nesnižitelná hodnota jednotlivce, ať už je to Rembrandt, Rousseau nebo nějaký bezejmenný kolemjdoucí, je podezřelý pojem, ne snad latentním etnocentrismem, ale tím, že jiné druhy, ačkoli samy tuto filosofii přijaly, nepřiznaly tomuto pojetí jedince vůbec žádný zvláštní statut?

L.-S.: Určitý stupeň etnocentrismu je nevyhnutelný. Konec konců to, več můžeme doufat - a v nic víc doufat nemůžeme - je, že se podaří vytvořit jazyk, který nám umožní vzájemnou komunikaci, i když tato komunikace bude vždy pouze čilčí. Věřím, že formulace, kterou předkládám, prostředek komunikace nabízí a představuje účinnější kompromis mezi různými typy civilizací a kultur než naše tradiční principy.

- V jistém smyslu nás to přivádí zpět k Rousseauovi a k pasáži na začátku Společenské smlouvy, kde máme jakoby v kostce celý spor o původu nerovnosti: "... a lidský rod zanikne, nezmění-li způsob svého bytí." Donníváte se, že

jsme nyní dospěli k tomuto kritickému bodu?

L.-S.: Nevidím jediný náznak "změněného způsobu bytí" a v každém případě bych chtěl na obranu Rousseaua doplnit, že není vůbec jisté, zda tato Společenská smlouva předkládá konkrétní plán společnosti, kterou by byl Rousseau chtěl prosazovat ve skutečném životě. Považuji Společenskou smlouvu za jakýsi teoretický vzorec, podle něhož lze analyzovat a kritizovat jakoukoli skutečnou i možnou společnost.

- Avšak celkem vzato jste rozumný optimista?

L.-S.: Nemyslím, že jsem optimista. Ochotně bych přijal výtku, že jsem pesimista, kdyby se k pesimismu dalo připojit vymezení: vyrovnaný. Ale na závěr bych chtěl říci optimistům, neboť optimisté existují: vaše jediná naděje spočívá v mírném, nikoli horečném optimismu.

Vše, co jsem se na různých místech snažil vyjádřit, dává přehled o podmínkách, ze nichž by se snad lidstvo mohlo pokusit vydat se na novou cestu - bez přílišné důvěry, že vůbec dojde.

PŘIJEĎ OCHUTNAT

"Chci muziku!" křikla dívka.

"Jakou?"

"Nějaký negry."

"Až vypiješ tenhle hrnek."

"Kdybys věděla, jak je to hnusný, hnusný, hnusný. Příště se vykašli na ten hřebíček a podobný sajrajty."

"Dobře. No dobře. Ale vypij to! Než to bude studený."

Po kachličkách stékaly horké slzy.

"Otevř aspoň okno."

"Ne."

"Chcípnu tady. Udusím se."

"Nefňukej, víš, co jsi mi slíbila."

Mátožně zvedla paže, zapřela se červenými lokty o chladivé okraje vany. Z pokoje se vyvalil džez. Líně tekli do koupelny, na chvíli ji prozářil iluzí bezstarostnosti.

"Kolikátej to je?"

"Druhej litr."

"Teprv? Panebože. Myclela jsem, že už třetí..."

"Chceš chleba se slaninou? To by pomohlo, neopila by ses tak brzo."

"Já chci leda umřít."

Sestra zkusmo ponežila dlaň do vody, nesouhlasně nakrčila čelo. Dívce se zdálo, že je to ironické nakrčení, ale nebyla si tím jistá, pára zamlžovala místnůstku jako kouřová clona.

"Prosím tě, máš to skoro ledový."

"Nešahaej na ten kohoutek!"

"Uхни, nebo ti opařím nohy!"

Přitáhla rudá kolena k břichu, zavřela oči. Patří mi to. Místo.

abych dělala haura, měla jsem mu říct, že nic neberu.

"Měla jsi mu říct, že nic nebereš. Z hračky bejvají plačky."

"Musíš to furt okecávat? Baví tě to, jo?"

"Ty z toho děláš tyátr, já ne."

"Přines další hrnek... a teda tu slaninu."

Třeba by to bylo hezký dítě. A chytrý. Možná dělám strašnou chybu. Jenže on nemá děti rád, zatím. Mohla bych dostat infarkt? Dneska prej dostávají infarkt i úplně mladý lidi.

Blues pomalu přešlapoval bytem, na židli kouřil čerstvý půllitr svařeného vína. Připadalo jí, že voní hrchovem.

"Euď tady. Nechoď pryč. Mluv se mnou."

"Musím do kuchyně. Převařilo by se to."

"Je to zločin? Myslíš, že..."

"Nech toho. Hned přídu, hlavně nevylejzej. Hned jsem tady."

Každý člověk v sobě nese dědictví. Někdo se s ním piplal, vychoval ho, přelil do něho kus sebe, kus svezích rodičů a předpokládá se, že to zase předá dál, že neporuší tu řadu. No, já ji tedy poruším.

"Nakrájela jsem ti to. A opaprikovala. Snad nebrečíš?"

"Nemohla bys mi... dát mokrej hadr na čelo?"

"Bolí tě hlava?"

"Telefon! Vem to! Dělej!"

"Lež, sakra! Jestli je to ten idiot, tak mu řeknu..."

"Ne! Opovaž se! Zabiju tě, jestli..."

Hudba zmlkla. Nervózně sáhla po kostičce chleba, slanina spadla do vody, zlomyslně unikala před jejími vlhkými prsty. Víno už nemělo žádnou civilizovanou chuť. Dveře vrzly, odložila hrnek se zbytkem rozžahnané usedliny.

"Byl to on?"

"Nebyl. Nějakej omyl. Pro soudruha Kábrta. Jíš ten chleba, Kábrte?"

"Hele, kdyby se to nepovedlo... myslíš, že to dítě bude blbý?
Poťomhle utrejchu?"

"Neboj, to se povede. Nejsme žádný břídilové."

"Ale kdyby ne... já na kuřlu nejdu!"

"Jestli mi někdy zahneš, tak si na něho počkám, zapíchnu ho a sním.
Rozřezal bych ho na kousky a snědl."

"Já ti nezahnu. Po tobě už nebude nikdo."

Další kostička slaniny sklouzla do vody, plavala na povrchu, za ní
se klikatila červená čárka rozpuštěné papriky.

"Máš to vlažný jak v Podolí. Skrč nohy!"

Horký proud jí olízl tělo.

"Kolik je?"

"Spěcháš někam?"

"Jen se... informuju."

"Osm."

"To už se tady pařím dvě hodiny?"

"Tvoje vina, že se s tím tak babráš. Teprv jsme u třetího litru."

"Tři a konec. Jo?"

"Řekly jsme čtyři. Nesmlouvej:"

"Vždycky jsem chtěl mít holku, před kterou bych mohl i brečet.
Hledal jsem tě sedm let."

"Miláčku."

Chňapla po okrajích vany, sedla si.

"Co je? Budeš zvracet?"

"Nevím. Je mi... nějak divně. Otevř okno."

"To nejde. Ty výpary by byly cejtit až na ulici. Sama už jsem skoro

4.

nasmazaná, jen z toho smradu. Dám ti studenou žínku. Polož si ji na prsa, na srdce. Ono je to fakt dost horký."

"Řekla jsi Podolí, jo? Nechceš si sem taky vlízt-?"

"Mám ti pustit zase hudbu? Chceš hudbu?"

"Jo, nějakej funus."

"Proč to zbytečně dramatizuješ? Představ si, kolik ženskejch na světě v tuhle samou chvíli taky leží ve vaně a taky polyká svařený víno. Ber to sportovně, salra. To se přece běžně stává."

"I v těch nejlepších rodinách, že. Byl to on? V tom telefonu?"

"Jo."

"Co chtěl? Cos mu řekla? Tys mu to řekla?"

"Nevylejzej! A vypij to konečně."

"Řeklas mu to?"

"Nic jsem mu neřekla."

"O čem jste mluvili?"

"O ničem. Jen tak. Řekla jsem, že seš v kině."

"No, tohle je bezvadnej biják."

Z bojleru už tekla jen vlažná, sestra naplnila prádelní hrnec, odnesla ho na sporák.

"Co když pak... nebudu moct mít děti?"

"Blbost. Tohle je přirozenej způsob. Prostě se to samo uvolní."

"Mylíš?"

"Vím. Nedělej si starosti. Nepřemejšlej o tom."

"A o čem mám asi přemejšlet? Paní Nollová řekla, že co je jednou přišitý, to už nikdo neodpáře."

"Na paní Nollovou se vykašli, paní Nollová je žena - kůň. Koukni se na sebe, ty máš přece úplně jinou figuru, tobě to musí zabrat."

"A když ne? Pak vyvaříš pletací jehlici?"

"Přestaň nagořit!"

"Je to na nás, na naši generaci, víš? My to ještě můžeme zachránit. Bez zbytečnějších mikrofonových plků. Třeba nikdo nezvládne nic moc, ale každéj by měl zkusit aspoň tolik, co může. Aspoň zkusit. Chápeš?"

"Miláčku."

"Bacha, nesu vodu!"

"Počkej, prosím tě, já... já si to rozmyslela."

"Co?"

"Nechám si to."

"A budeš svobodná matka s platem třináct set?"

"On není žádná svině, určitě mi... bude pomáhat."

"Naivko! Dobře, koleduješ si o to, tak ti to řeknu. Víš, proč volal? Víš, proč teďka volal?"

"Říkala jsi..."

"Tvůj milejdrahej se s tebou chtěl rozžehnat, za chvíli jede."

"Jede? Kam jede?"

"Totiž letí. Do Německa. Né do NDR, do toho druhýho Německa."

"Na jak... dlouho?"

"Na furt. Na furt! Nechtěla jsem ti to... aspoň ne teď, ale... donutilas mě k tomu."

"Jsou to všechno srabi. Já bych nikdy nezdrhnul, nikdy. To, co chci dělat, musím dělat tady. Rozumíš mi?"

"Miláčku."

"Jestli začneš brečet, tak budeš blít. A všechna ta práce bude v hajzlu."

"Nezačnu. Nalej sem tu vodu. Pomalu!"

Hladina jí stoupla ke klíčnímu kostem.

"V kolik mu to letí?"

"V devět. Po devátý. Popřála jsem mu... šťastnou cestu."

"Třeba ještě stihne znovu zavolat."

"Vypnula jsem telefon."

"C?!" Okamžitě ho zapní!"

"Ne, stejně by to k ničemu nebylo. Přece se před ním nebudeš ponižovat a přemlouvat ho. Buď ráda, že nic neví."

"Umíš bejt takhle tvrdá i k sobě?"

"Jednou mi poděkuješ."

"Slib mi aspoň, že mi pak pomůžeš... na balkón. Do devíti to stihnem. Chtěla bych vidět... světýlko toho letadla. Jo?"

"Nachladla by ses."

"A umřela?"

"Radši moc nemluv. A jez ten chleba."

"Tohle už je poslední várka?"

"Skoro. Ještě jeden malej hrnek. Seš dobrá, fakt. Už jenom jeden."

"Ty seš můj polštářek. Voňavej a heboučkaj polštářek."

"A ty seš moje peřina. Přikrej mě, peřino."

"Tak tenhle a končíme."

"Kolik je?"

"Teprv půl. Půl pryč."

Takže jí bylo jasné, že je skoro devět. Chvatně přirazila kameninový okraj k puse, polykala. Teplý červený čunek jí tekli po bradě, v kapkách erbolil na prsa. Zachytila sestřin starostlivý pohled, usmála se na ni očima. Nikdo jinej by se mnou tuhle hnusnou kalvárií nepodnikal.

"Děkuju," hlesla, když popadla dech.

"Dej si chvíli pohov, nevstávej ještě. Zamotá se ti hlava."

Ale letadlo už určitě rolovalo na start. V několika fázích si stoupla. Umžourané zrcadlo odrazilo rážovou akvrnu jejího těla, pak se

zapotácela. Svalila se zpět do vany, narazila zády na kohoutky.

Sestra vykřikla.

Pršelo na ní. Nebyl to příjemný vlažný deštík ale mohutné ledové cákance. Jako by stála přímo pod okapem. Jenže nestála, ležela. Na něčem tvrdém a studeném. Namáhavě rozlepila oči. Liják přestal.

Bílá šmouha jí rychle utírala prochládlé tělo, viděla jí z pohledu, ležela na zemi vedle vany. Nechala se zabalit do županu.

Nejasně si uvědomovala, že musí něco udělat. Přemýšlela co. Pak ji kyselý pach vína vrátil do reality. Překulila se na břicho, zkusila si kleknout. A promluvit.

"Kolik je?"

"Bolí tě něco? Jak je ti?"

"Kolik je?"

"Co záda? Praštila ses moc?"

"Kolik je?"

"Neblbní."

"Kolik je hodin?!" zařvala.

"Devět. Akorát devět."

Takže věděla, že nejmaň čtvrt na deset. Ale i mezinárodní letadla mívají někdy zpoždění. Kvůli zavazadlům. Máme prý notorický nedostatek personálu a vozejků. Jeden bych teď potřebovala, takovej ten invalidní.

Nemohla vstát, neměla vůbec nohy, ale mohla lézt.

Pomalou, s vypětím všech sil, se plazila do předsíně. Myslela pouze na to, že nesmí v žádném případě sklánět hlavu, aby nezvracela.

Na balkóně se opřela ramenem o zeď a postupně, se sestřinou pomocí se narovnávala. Chtěla to přijmout vestoje.

Skoro se jí to podařilo. Chybělo jenom asi čtvrt metru, když se na nebi objevilo signální světýlko.

Červená hvězdička se žlutými chvosty chvíli vyčkávavě blikala

v půlkruhu, jako by hledala Betlém. Pak nabrala směr, zamířila raději na západ.

Dřhla nehty o rezavý plech zábradlí, hořká lavina lítosti jí stoupala tělem až k hrdlu, sklonila hlavu, škubavě zvracela do jarní zeleně zahrady.

Druhý den už bylo všechno v pořádku, na kudlu jít nemusela a za týden vyndala ze schránky vroubkovanou pohlednici s gotickou katedrálou a stručným vzkazem: "Pivo je tady docela dobrý. Přijeď ochutnat. Miluju tě."

KONEC ŽIVOTOPISU

Vždycky, když ho potkám, mám pak pokažený celý den. Možná pro něj už nic neznamenám. Ale to by mě zdravil. Pozdravit lhostejného člověka je snadnější než toho, kdo nám ublížil. S lhostejným člověkem se klidně můžeme i bavit. O lhostejných věcech.

Seďm let ho potkávám a on mě nezdraví. Někdo by si za tu dobu už odseděl trest za zabití.

Za ta léta jsem několikrát změnila délku vlasů. Dávno to nejsou ty vlasy, které hladil. Takhle hloupě uvažují vždycky, když ho ráno potkám.

Od metra k divadlu je to pár minut, ale chodím dost pozdě, a tak nemám čas obcházet to jinudy. On asi taky nemá čas na obcházení. Místo ulic obcházíme sebe. A tváříme se, že to nejme my.

Ještě nikdy jsme se nepotkali večer nebo v noci. Přemýšlím o tom, jestli by mě pozdravil, kdybychom se potkali v noci. Třeba ano. Noc je vlídnější a přátelštější než den. Nevím ale, jestli bych ho chtěla potkat v noci.

Kdybych umřela, ani by nedostal parte. Už šest let si po Novém roce nepřepisují do čerstvého diáře jeho jméno, adresu, telefon. Ani nevím, jestli se nepřestěhoval. Ani nevím, jestli se oženil. Ani nevím, jestli má děti. Vždycky chtěl mít děti, tak je snad má.

Když mě potkával před pěti lety, nosila jsem břicho. Ale volný kabát to možná zakryl, třeba si ani nevšiml. Chtěla jsem tehdy, aby si všiml. Aby viděl, že naše osudy jsou definitivně rozděleny.

Myslela jsem na něj i v porodnici. Mýlala na něj vždycky, když je mi nejhůř. Abych si uvědomila, že tohle není nic proti tomu, co se stalo před sedmi lety.

Jen jednou jsem ho potkala odpoledne. Jela jsem s někým v autě a on stál na přechodu. Tehdy mě poprvé napadlo, že zestárl. Ne že

by měl mň vlasů nebo se hrbil, ale změnil se mu obličej, zvlášť kolem očí. V obličejí už zkrátka nevypadal jako dychtivý hledač perel. Tentokrát asi cítil, že ho někdo pozoruje, otočil hlavu, uviděl mě, na pól vteřiny strnul, pak se na křižovatce rozsvítila zelená. Měla jsem chuť vyskočit na ulici, dohonit ho, položit mu ruku na rameno a cokoliv mu říkat.

Vlastně vždycky, když ho potkám, mám chuť cokoliv mu říkat. Ale ještě nikdy jsem to neudělala a asi to nikdy neudělám. I když často přemýšlím, jak by se choval, kdybych to přece jen udělala. Nejspíš by se mi vyškubl a rychle se odklátil svým kovbojským krokem. Nebo by mi odpovídal?

Už sedm let jednáme naprosto nesmyslně. Bydlíme ve stejném městě, potkáváme se a nemůžeme spolu mluvit. Nebo nechceme? Já přece chci! Ale stydím se začít. Může být někdo sedm let k smrti uražený? Jak je vidět, může.

Jde po protější chodníku, má ruce v kapsách, cigaretu v zubech, zkazil mi den. Zase na něj budu myslet až do večera. Nebo taky až do rána. Když se potkáme, těžko se mi pak usíná.

Sbírám papírky pod sedadly na druhé galerii. Zezdola se ozývá táhly rána, opona leze nahoru. Jako pokaždé si na chvíli sedám a pozorují kulisáky, jak rozebírají včerejší scénu. Když totiž procházím přes jeviště k vrátnici, musím se pozorně dívat, kam šlapu, abych se vyhnula všem provazům, drátům a tyčím, pracující kluky akoro nevnímám, ale takhle, z ptačí perspektivy, se na ně dívám ráda. Vždycky se ráda dívám na lidi, kteří umějí pracovat rukama.

Dopolední ruch na jevišti je taky představení. Já jsem divák, kulisáči herci a jevištní mistr režisér. Chodí po prknech v světlešedém obleku, málokdy křičí, ale jeho pokyny slyším sřetelně až na druhé galerii, v divadle je dobrá akustika. Teď například říká:

"Pane Sýkora, pro dnešek si to jenom očišněte a napřekázejte. Zajtra

už budete makat normálně. Tu přílbu, co jste vyfasoval, je nafileno nosit. Z provaziště občas padaj předměty, že pánové. Ovšem, budete se v ní příšerně potit.

Přilbu nenosí nikdo. Jen když se filmuje dokument. Ale na tohle teď nemyslím.

Opírám bradu o vyleštěný klandr, pan Sýkora opírá záda o portál. Má ruce v kapsách, vyhaslou cigaretu v zubech, na jevišti se kouřit nesmí. Zítra už bude makat normálně. A já začnu chodit k vrátnici propadem. Nebo mám dát výpověď?

Sedím na bidýlku, koušu si nenty, pan Sýkora mě nemůže vidět, scéna je plně nasvícená, v hledišti je úsporné šero. Určitě nevěděl, že tady dělám uklízečku. Jinak by sem nešel dělat kuliseka.

Zřejmě ho vyhodili z toho plátku, nebo začal psát do šuplíku generální román. Oba jsme skončili jako technický personál. Dojemné. Smála jen, že zrovna na stejném pracovišti.

Zítra vstanu o deset minut dřív. Aby mě nepotkal. Tím pádem i dřív odejdu domů. Abych ho nepotkala.

Večer si vezmu prášek na spaní.

Nezabral.

Nebo zabral a celé se mi to jen zdálo?

Nezdálo.

"Pane Sýkora, přitloukejte to z levé strany, jsou tam značky."

Osvětlovač si hraje s barevnými akličky, pan Sýkora je teď oranžový. Nemám na to nervy, odcházím dozadu.

Kyju schody.

Už jsem si tady zvykla. Předtím jsem uklízela baráky, zabralo mi to mnohem víc času. V divadle je poměrně čisto. Na druhé galerii zvlášť. Sem chodí slušní chudší lidé.

Leštím zrcadlo v šatně.

Jestli dám výpověď, tak snadnou a dobrou práci už třeba neseženu.

Dveře z hlediště vrznou. Pan Sýkora ohleduplně překračuje vlhké

mapy na linoleu.

V zrcadle vidím, že vidí, že ho vidím.

Měla bych se otočit.

Otáčím se.

"Ahoj," říkám statečně po sedmi letech mlčení.

"Chci se tě na něco zeptat," říká nepřátelky po sedmi letech mlčení.

Stojíme proti sobě, dělí nás pruh mokré podlahy.

Držím v ruce špinavý hadr, mám dřívky vysoukané ke kolenům, bosé šlapky nazuté v odporně sešmatlaných sandálech, vlasy hajdalácky stočené do drdolu - hovínka, vytáhané tričko s decentní trhlinou na rameni. Takhle bezvadně vypadám, když se po sedmi letech mlčení spolu prvně bavíme.

"Jak dlouho tady děláš?" ptá se. Přímhouřenýma očima posuzuje umyté linoleum. Je šmouhaté.

"Tři roky. Ty šmouhy jsou od sody. Došel mi šmír, a tak to myju sodou."

Je mu jistě jedno, čím to myju. Ale já nechci, aby ve mně viděl zatrpklou uklízečku, která to schválně fláká.

"Nevěděl jsem, že děláš tady. Smlouvu podepíšu až za měsíc. Jestli je ti nepříjemný, že... hele, tys tady byla dřív, na tomhle flaku. Stačí říct a půjdu jinam." Hovoří se mnou stručně. Jako chlap s chlapem. Já jsem tady doma, on je vetřelec na mém rajónu. Uznává to. Chová se férově.

"Jsi tady teprv druhý den. Ještě nevíš, co to obnáší. Je to prej dost dřina. Ten zkušební měsíc stejně musíš deklepat. Pak mě uvidíš..."

"Na tohle jsem se snad neptal."

Dívá se do vyleštěného zrcadla. Z profilu musím vypadat ještě líp.

"Jak můžu vědět? Jsi tady druhý den..."

"Přijdu se zeptat za tři týdny."

Pan Sýkora odchází. Opatrně překračuje vlhké šmouhy, neohlíží se. Má široká ramena, dlouhý klátivý krok, vyhaslou cigaretu v zubech.

Uvědomuji si, že jsem nepostřehla, jestli má prstýnek.

Před sedmi lety ho nosil v kapse. Když jsme dospěli k polibkům, chtěl mi to prý určitě říct. Nestihl to. Řekl mi to tehdy někdo jiný.

Chtěla jsem se zabít. Ale než jsem vymyslela způsob, přišlo zkouškově období, pak prázdniny. V létě je moc horko na vymyšlení způsobů.

Pak jsem se vrátila do Prahy, opálená a zmalátnělá, potkali jsme se. Měl tmavý oblek, v kterém jeho kovbojový krok působil dojmem a bezmocně. Šli jsme do vinárny, potom k němu.

Milovali jsme se na širokých manželkových postelích. K ránu mě požádal o ruku. Usnula jsem dřív, než jsme si to vyjasnili.

Při probuzení jsem měla vrtek. Bylo mi dvacet, neměl právo se mnou spát, když má ženu. Odešla jsem. Za hodinu dotčeně telefonoval.

"Co děláš doma? Proč nejsi se mnou?!"

"Ty se bojíš sám v bytě?"

"Myslel jsem, že po tom včerejšku... že už zůstanem spolu!"

Vroucí jiskřičky pokoření mi běžaly hlavou. Neměl právo!

"Nedramatizuj. Včera jsem prostě měla chuť se s někým vyspat.

Náhodou jsem potkala zrovna tebe, no."

Praštila jsem telefonem a šla si lehnout do vany.

Když jsem si pak fénovala vlasy, zazvonil u dveří.

"Co ještě chceš?" mračila jsem se. Připadala jsem si využitá a ponížena.

"Slyšet to znova!"

"Odkdy jsi masochista?" Byla jsem zlá. Chtěla jsem být hodně zlá. Jak nejvíce to jde.

"Takže pro tebe to fakt byla jen... jedna noc? A bylo ti jedno s kým?"

Ne, nebylo mi to jedno! Milovala jsem ho. Ale neměl právo to vědět.

"Už jsem ti to snad jasně řekla do telefonu. Neansel jsi utrácet za tramvaji!"

Skonal si spodní ret a vrátil mi facku. Druhou jsem vzala o skříně. Sesula jsem se na podlahu, odstrčil mi botou ruku, aby mohl zabouchnout dveře.

Druhý den jsem se doslechla, že se čerstvě rozvedl. Proto ten tmavý oblek.

Pak jsme se půl roku potkávali na chodbách fakulty. Bylo mi dvacet, byla jsem hrozně nešťastná a ještě víc hrdá. Nedokázala jsem mu to vysvětlit.

Naštěstí mě vyhodili ze školy. Chodila jsem na jinou fakultu a potkávala ho dvakrát, třikrát za rok.

Když jsem promovala, stál na nádvoří, držel v ruce kytku. Já držela za ruku jednoho floutka. Květiny neskončily v koši, vyndala jsem je, když se klátivě vzdaloval v tmavém obleku. Jeho kovbojský krok působil dojemně a bezmocně.

Už týden chodím k vrátnici propadem.

Až dnes jsem se vzehopila a kráčela přes osvětlené jeviště. Na okamžik ke mně vzhlédl. Vynesla jsem své elzy na ulici. Sedm let nemají v životě člověka znamenat vůbec nic. Jenom se trochu změnil okolnosti. Mám muže a dceru. On má možná taky ženu a šikmé děti. Chtěla bych to vědět.

V sobotu jsem vstala v šest, vyžehlila své holčičce modrou sukni, uvařila jí snídani a odvezla ji s sebou do práce. Svítila baterkou pod sedadla a doufala, že najde nějaký šperk. Pan Sýkora si stavěl na jevišti pavlačový dóm. Už získal značnou rutinu, jevištní mistr mu začal tykat. A jen na mně záleží, jestli ten nový šikovný kulisák nedá koncem měsíce výpověď.

Jdeme k vrátnici přes nasvícenou scénu, držíme se za ruce, holčička se uchváseně rozhlíká, ještě nikdy jsem ji do práce nevzala, máme babičku. Dnes je pro ni sváteční den. Pan Sýkora zvedá hlavu. Pozorně si prohlíží mé dítě, pak pokračuje v práci. Brzy se přijde zeptat,

jestli má dát výpověď. Myslím, že nemám právo, to po něm chtít.

V úterý v noci je zvláštní směna, ve středu ráno se totiž bude něco natáčet. Mám ráda tyhle mimořádné noční akce. Divadlo je ještě teplé a voňavé od lidí, co právě odešli, venku je tma, vzrušuje mě to. Ale spěchám, chci stihnout poslední metro.

Jdu přes panuré jeviště, svítí jen nouzáky, kulisáci taky spěchali. Vycházím na ulici, pan Sýkora čeká za rohem. Mám připravená slova. Ještě to nejsou tři týdny.

"Půjdeme na skleničku?" ptá se a nedívá se na mě.

Takže to metro mi ujede. Ale existují taky tramvaje, že.

Mlčky vcházíme do vinárny, mlčky si sedáme, objednává láhev.

Vůbec nevím, co si budeme říkat. Jsem předem nešťastná, tuším, že sedm let mlčení se nedá spravit jednou lahví a několika slovy, která navíc neumím.

Zatím pijeme beze slov. Za chvíli se začne ptát na dceru, na muže, já budu odpovídat, zabředneme do nanicovatého blbého rozhovoru a to všechno jen proto, aby nemusel dát výpověď.

Pomalouklouzává do cynické nálady. Ten člověk mě nikdy nemiloval. Jinak by kolem mě navydržel sedm let procházet s kamennou tváří. A já jsem kvůli němu chtěla umřít! Vůbec nemá právo to vědět. Budu klidně říkat, co mi přijde na jazyk, je mi jedno, jak před ním vypadám, co si o mně myslí.

Uvědomuji si, že s ním naposledy sedím u jednoho stolu. Z té jistoty se mi dělá špatně. Přece není spravedlivé, že mě to bolí stejně jako před sedmi lety!

Pořád ještě nepromluvil, už tu sedíme čtvrt hodiny, začíná to být trapné. Upřeně mě pozoruje, já pozoruji lidi okolo, zjišťuji, že tahle místnost má nedostatečné větrání, je mi na omšelí. Cítím, že mám v obličejí nepřirozeně stvrdlé svaly, dopiju skleničku a půjdu, nebo mi ujede i ta tramvaj.

Vrchní přináší drubou láhev, chci se svednout, ale jsem zhypnotizo-

vaná sfinga, má životnost se projevuje pouze v pravidelném pohybu
pravé ruky, když zvedám víno k ústům.

Jeho pohled mě přibíjí k židli, už nedokážu ani sklopit hlavu,
dívám se na něj, on na mě a lidé na nás.

Zdá se mi, že tohle vzrušující němé drama už trvá sto let. Sto let
sedím u stolu ve vinárně, sto let se na mě dívá, sto let je mi jedno,
co bude zítra, sto let nemám vlastní vůli.

Druhá láhev se prázdní, dolévá zbytek do skleniček, vyklepne z ba-
líčku poslední cigaretu, podává mi korunu.

"Běž zavolat... domů, že nepříjdeš, aby neměl strach. Něco si vy-
mysli. Že přijdeš až zítra. Telefon je u šatny. Jdi!"

Beru minci, vstávám, jdu. Jako naprogramovaný robot. Mechanicky
votáčím číslo, pečlivě vyartikuluji tři věty.

Když pološím sluchátko, stojí u mě.

Vycházíme do podloubí. Prší.

Opře mě o sloup.

Líbáme se.

Je mi dvacet.

"Počkej tady, chytím taxíka," zachraptí.

Vybíhá na mokrou ulici. Hledím na jeho siluetu, mám poslední
minutu na to, abych rychle utekla a zachránila se. Ale proč?

Zastavuje drožku, nasedáme.

Jedeme na Žižkov. Takže se přestěhoval.

Držíme se za ruce, nemluvíme, v autě hraje rádio, řidič si nás
prohlíží v zrcátku. Je mi to jedno. Nezajímá mě, co bude zítra.

Je to starý činžák. Bydlí v suterénu. Zamyká.

"Je ti zima? Chceš grog?"

Klepu se, není mi zima, ale potřebuji získat pár minut času,
potřebuji si to všechno trochu ujasnit.

Kalová voda, zapaluje hořák, sbírá z jediné židle časopisy, sedám
si. Je to nesmysl!

Klečí před židli, drží mě kolem pasu, má hlava v mém klíně. Je to nemysl?

Mlčíme, máme v tom sedmiletý trénink.

Voša vaří.

Pohlédne na mě dávnýma očima dychtivého hledače perel.

"Já ten grog nemusím mít," šeptám.

Rozepíná mi halenku, vidím, že nemá prstýnek. Asi ani v kapse ne. Tenhle byt je příliš malý pro dva lidi.

"Máš pořád stejně dlouhé vlasy jako tehdy, poznávám je," říká mi.

Ale jsou to už jiné vlasy. Za tu dobu mi třikrát narostly a dvakrát jsem je ostříhala. Tyhle neostřihám nikdy.

Řecháváme rozsvíceno, brzy objeví jizvu.

"Tebe fezali?"

"Při porodu."

"Máš krásnou holčičku."

Pak už nealuvíme.

Na okno ťupká dešť, vracíme se zpátky, sedm let nemají v životě člověka znamenat vůbec nic. Jenom se změni okolnosti.

"Můžu... smít u tebe zůstat?"

Počítám dny, neměl by asi, ale je mi jedno, co bude zítra. Tisknu ho na sebe, kapičky deště mi padají do tváře, ochutnávám je, jsou slaně, začínám taky plakat. Pak ale nemůžu přestat, je to skoro záchvat. Snaží se mě utišit, marně, musím se vybrečet za sedm vyprahlých let.

Sedá si, skládá si mé tělo do náruče, houpe mě jako mimino. Hlava mi drncá na jeho rameni, pomalu se uklidňuji.

Podává mi kapesník, pak mě přikrývá. Když si lehne, šeptám mu do ucha:

"Tehdy jsem hrozně lhala."

"Já vím, že jsi tehdy hrozně lhala."

"Neslob se."

"Sedm let," řekne.

Vzdychnu.

Vzdychne.

"Je to moje vina," bere to na sebe.

"Ne. Když tak obou. Bylí jsme moc hrdí. Lidí, co se mají rádi, nemůžou být tak nesmyslně hrdí."

"Tu práci v divadle jsem vzal jen proto, že tam děláš ty."

"Napadlo mě to."

"Měla jsi za tu dobu... hodně mužskejch?"

"Jen tři. A se čtvrtým mám dítě."

Klí.

"Tobě to připadá moc, čtyři?"

"No, když si je představíš vedle sebe, v jedny místnosti, tak je to dost."

Mechei si je představovat. Zvlášť ne v téhle místnosti.

"A ty?"

Mávně rukou, jako že to není důležité. Třeba není. A třeba je.

"Já jsem ti to řekla. Tak mi to taky řekni."

"Už nevím. Nepočítal jsem je. Možná sto. Vlastně žádnou."

"Ha," udělám pochybovačně.

Prudce si sedne, škubne mě za vlasy, udiveně se dívám na jeho zlostný obličej.

"Tak ty mi nevěříš? A zejtra ráno třeba zase řekneš, že tohle teď neznamenalo nic, řekneš mi to!"

"Neblázní," hlesnu polekaně.

Padne na mě. Spíš než něžné milování to teď připomíná obcování někde na mozi, skoro to bolí, asi to má bolet. Hryž se do sevřených prstů, kdybych v tuto chvíli umřela, bylo by to v pořádku. Ale na tohle se neumírám.

Otočí se ke zdi, cukavě oddechuje, pokorně ho hladím po zádech.

Zvedne ruku, přeje mi dlaní tvář. Hledá slzy? Ty už nemá.

"Ty moje malá chudinko," řekne.

"Nejsem chudinka. Jsem šťastná, protože mě máš pořád rád."

"Rozvedeš se?" zeptá se. Po sedmi letech, kdy mě ani nepozdravil. Když řeknu "ano", budu lhát. Když řeknu "ne", zabije mě.

Kličím.

Přivírá oči, už má zase úzké štěrbinčky pomofakého hledače perel. Pokožka na rtech je napjatá a bledá.

"Miluju tě," říkám.

"Na něco jsem se tě ptal," říká on.

"Nerozvedu se."

"Proč?"

"Protože mě má rád a máme spolu dítě."

"Ale ty ho nemáš ráda a dítě ti nechá. Seženu dobrého advokáta."

Sedám si. Víím, že až řeknu příští slovo, uhodí mě. Facky se psychicky líp přijímají vsedě než vleže.

"Ee," říkám to slovo.

Skousne si spodní ret a rozmachem mě praští přes tvář, pak zpětným svihem přes bradu.

Padám dozadu na polštář. Nebrečím, dívám se na něj.

Oddechuje, jako bychom se poprali.

"Tak vidíš," říkám potichu.

"Co mám vidět?!" neříká potichu.

"Přece neodejdu od někoho, kdo mě v životě neuhodil, k tobě, kterej mě třáskáš při každým setkání a pak se mnou sedm let nemluvíš."

"Žádných sedm let!" vyhrkne.

"Takže už nikdy?"

Stiskne mi spánky do dlaní. Kdyby smáčkl vájí silou, měla bych po starostech. Skoro si to přeju.

"Jste blázní," zamumlá a povalí seřvení.

"Ne. Jenom si nejste seuzený," opravují ho.

"Elboost! Já vím, že se chováš hrozně, ale..."

"Chováš se tak, jak jsi zvyklej."

"Nikdy jsem k nikomu nebyl tak zlej, ale to je proto, že..."

"Já vím."

"Co budem dělat?"

"Teď?"

"Teď, zejtra, pozejtří... co budem dělat?"

"Jestli chceš, můžem spolu chodit. Nikdy jsem nikoho nepodváděla, neumím to, ale jestli opravdu chceš..."

Dívá se, jako bych říkala tu největší nehoráznost. Není to pohrdavý pohled, spíš užaslý a nevěřící.

"To jako, že bys spala i s ním?"

"Asi ano. Ne moc často, ale..."

"A to by ti připadalo fér? Jo?"

"Ty asi nechápeš, že tě miluju!"

"Já jenom chápu, že chceš mít dva chlapy!"

"V tom případě bude nejlepší, když mě necháš odejít."

"Ty bys mohla teď odejít? K němu?"

"Já už tě nemůžu poslouchat. Je mi smutno."

"A jak myslíš, že bylo mně? Tehdy? A teď? A jak mi bude zejtra?"

"Mně už je jedno, co bude zejtra, mám horečku a stejně je to všechno jenom sen. Jenom se mi zdáší!"

"Takže mám bejt tvůj občasnej milenec? Jo? Takhle si to představuješ?"

"Mám tě nejradši na světě! To ti nestačí? Jak jinak bys to chtěl řešit?"

"Bejt s tebou pořád."

"Na to je pozdě. To nejde. Nejde to! Přestaň mi to říkat! Přestaň mě už trápit. Trápil jsi mě sedm let!"

Vstává, smateně přehrabuje šuplata. Že by mi chtěl předčítat mé staré dopisy? Zavírám oči. Jsem nešťastná.

Něco protivně studeného se mi přimáčkne na hrud.

"Když se mnou nezastaneš, zastřelím tě. Mně je taky jedno, co bude
zejtra!"

Aha, to je revolver. Nikdy jsem neviděla revolver, jen ve filmu.
Kde ho vzal? To je jedno.

"Nerosvědu se. Mám tě ráda. Zastřel mě."

"Já tě mám taky rád."

Stiskne spoušť.

Jsem ve vteřině mrtvá.

Vyřešil to.

Na počátku cesty

Loni se objevily v edici Petlici dva svazky dosud neznámé autorky, jež si zaslouhuje kritickou pozornost. Mám na mysli Tři povídky a román Růžová dáma od Lenky Procházkové. Edice Petlice ovšem nemá záložku s informací o autorovi, takže L. Procházková před nás předstupuje se svými prvními pracemi jaksi "anonymně". V první svazku má však několik útržkovitých údajů, které ji "identifikují": ve dvou povídkách silně subjektivně zabarvených se často opakují pasáže o otoi-spisovateli, původem z Moravy, jenž záhy zemřel. Tyto indicie vedou k Janu Procházkovi. Pro posouzení obou zmíněných svazků by tento fakt mohl být vcelku lhostejný, jenže u Lenky Procházkové jde o víc než jen o vnější "občanské" poměry: je s otcem spřízněna duchovně, je vskutku jeho dítětem jako slovesná tvůrkyně, navazuje přímo na jeho styl, je jeho pokračovatelkou, má otcovu vypravěčskou vervu i bezstarostnost, jeho šťastnou, požehnanou fabulační bezprostřednost i formulační - často až nebezpečnou - lehkost.

Upřesněme: není to v žádném případě bezmocné napodobování, projev nedozrálosti či závilosti. Lenka Procházková má prostě rodové vypravěčské předpoklady, zdělila po předcích určitou kulturu slova a především "lust zu fabulieren", z níž přirozeně čerpá. Z obou jejích svazků na nás dýchne radost z rozvíjení příběhů, autorka se v prostoru vymezeném fabulačními potřebami pohybuje volně a bezpečně a také s potěšením.

Ve svazku Tři povídek je první z nich, "Anna", jakýmsi námětovým či látkovým průzkumem pro román Růžová dáma. Učitel z Prahy se v zapadlé horské víscce sblíží s mladou ženou pochybné pověsti s hříšného "domu na okraji" a vnímá její neproblematickou tělesnou lásku a příchyllost jako udivující zázrak. Je to čistě napsaná povídka o zapírané mužské touze, jež dojde přirozeného naplnění, přičemž v našem hrdinovi zanechá zdánlivě prostopášná žena nezapomenutelný pocit čehosi podivuhodně čistého. Prostředí, vesnice kdesi v podhůří, i s některými místopisnými charakteristikami přechází jednak do epické básně "Temná balada o první sněhu" /v též svazku/ a jednak do románu Růžová dáma.

Jediný "Městský" námět má povídka prostřední, "Slepice v klubu", která je vyprávěna v první osobě a má nezakrytě autobiografický základ. Spolu se závěrečnou "Temnou baladou" spracovává námět síce značně starý, ale vždycky stejně jímavý: rozchod milenců. Zde k němu vede mužův pivní alkoholismus, který on vysvětluje zřejmě velmi vznešenými pohnutkami, totiž okázalou společenskou "opozicí" člověka

zlomeného poměry. V této fejetenisticky rozmarné próze příliš neruší přemíra zobecňujících vět, jež mají působit dojem koncentrované životní moudrosti, ale jejichž břitkost nevyplývá z jádra věci samé, je spíš vnějšková, okrasná / "...pivo, na rozdíl ode me, kope první ligu" apod./ . Tento způsob konverzačně vtipného komentování je však - jak ukazují některé pasáže z Kůžové dámy - pro L. Procházkovou značně ošidný.

"Temná balada" jako by tento vylehčený konverzační styl chtěla popřít. Vzpíná se k tragické poloze a je psána "vázanou řečí", která autora nutí k větší slovesné a formulační kázní, učí ji potěžkávat slova a vážit jejich vzájemné vazby. Její hrdinka Marta účtuje v horaké chalupě se životem, jenž se jí zhroutil poznáním, že milovaný muž byl policejním donabečem. I když zde nebudeme z těchto konkrétních údajů sondit na autorčin osobní zážitek, je nesporné, že tu tematizuje osu hořkého a bolestného, co jí do hloubky zranilo. Tato krize jí otevřela pohled na krutou stranu lásky, na její praradnost a zákeřnost, s níž člověka zasahuje, a tím v ní také probudila smysl pro temnou barvu a hořkou chuť života. Autorka si ce svůj základní tragický akord nakonec nechává rozplynout a myšlenkově hrdinčino dilema neřeší, dotkla se tu však přesto polohy, z níž by mohla pro svou další práci leccos vyzískat.

Tři vedle sebe umístěné povídky jako by byly zkouškou autorčinych stylových možností i ohledávání zvládnutelného žánrového spektra. "Anna" je předzvěstí Kůžové dámy svým epickým principem /i prostředím/; "Slepice v klubu" má uvolněný, místy ironický a jednoznačně na vtipnost sázející vypravěčský styl; volný verš "Temné balady" ukáznil autorčinu fabulační výbušnost a sbavil její větu bonmotové blyskavosti.

Ale zároveň všechny tři povídky jednotně dovědčují, že jejich autorka je strhována "vypravěčskou vášní", že její doménou je epika, příběh, konstruování zápletky a modelování figur. Její věty plynou bez rušivých odboček, příběh má přirozený spád a není rušen žádnými sádrholy, neklopýtá, nekodrcá, pravidelně a příjemně cválá kupředu. Slovní zásoba čerpá L. Procházková z obecné češtiny, užívá výrazů lidových, "prostonárodních", časte patřících i dnes ještě k těm "nenytným a nečesaným", což propůjčuje jejímu stylu výraznou expresivnost. Je to vzácný dar umět vyprávět. Avšak každá věš, i vypravěčská, má také pustošivou podobu. Proto tvůrce vědomý si své odpovědnosti nesmí být v jejím vleku, naopak, musí jí mít sám ve své moci, ovládat ji, kultivovat. Jen v tom případě ne-

kleme vypravěčky k stereotypní příběhovosti, která se za cenu čtenářského úspěchu vzdává práva a povinnosti poskytovat nám "vitaminy duchovního života" /L. Leonov/.

X X X

Mladá česká próza, která bývá označována za prózu sedmdesátých let, se v oficiální kritice považuje za jakési novum, za vývojovou etapu sui generis. Přitom se ovšem obchází její spojitost /či nespojitost/ s předchozím vývojem. Ze záplavy prvotín, jejichž autoři se nám ztrácejí v nevýrazné šedi, vystupuje několik osobitých talentů, ale většina z nich zřetelně zůstává u osobních zážitků, a i když píše příběh, vkládají do něho evidentně jen vlastní zkušenost, nedokáží ji objektivizovat. Převahu mají prózy se silným sklonem k lyriismu. Jen výjimečně sem vtrhává určitý reflex vykuknutí doby a ještě výjimečněji se tato próza pokouší o víc než o plaché náznaky sravných propadlin ve společenském terénu.

Larka Procházková si na tomto pozadí vynucuje pozornost právě svou přirozenou epičností, živelně vypravěčským pudem, jemuž nesvírá valný dech žádný ideový apriorismus, schopností napsat čistý příběh, nezkalený příměsí stydlivého konformismu, zastíraného lyriismu. Název románu Růžová dáma jako by hned od počátku poskytoval klíč k stevření esayu toho, co čteme. "Růžové" je to synonymem "sladkého života", lehkého užívání. Autoračský komentář na str. 108 o tom mluví takto: "Dívky ženatých pánů nemívají tak sladký a růžový život..." Obraz malíře Lukáše Satrapy se rovněž jmenuje "Růžová dáma" a z náznaků můžeme soudit, že ho inspirovala právě Kytka, hrádká romána. "Růžová dáma" je tedy označení pro protagonistku románu, v němž je arci obsaženo nemálo ironického významu. Neboť ona je tou dívkou ženatého pána, jež nemá zrovna růžový život. Kytka žije kdesi v pohraničím podhůří poblíž městečka u osamělé tety. Je zřejmě citově "bezpříznaká", k tetě cítí jistou vděčnost, ale po drané zkušenosti s mladíky, kteří ji z násilní, není s to nějak výrazně se citově angažovat. Bezpečně ví jediné: je jiná než ostatní, cítí nechuť k životnímu stylu okolí, touží po jiném životě, než vidí kolem sebe, odpuzují ji ženy, s nimiž pracuje v továrně i na domácí práci sama. Není rozhodně žádná intelektuálka, má jen přirozenou inteligenci a hlavně neuvědomělé ambice žít bez ubíjející jednotvárnosti, nedat se lapit přízemností a všedností. Nejde však za svou představou prosybleně, cílevědomě, chápe se jen příležitostí, jež se jí nabízejí, protože "ještě vůbec neví, co od života vlastně čeká" /str. 61/.

Vedle jejího osudu běží paralelně další příběh chlapce Viktora, jehož matka už propadla pustotě osamělé ženy, lačné a zoufale přijímající od mužů citové almužny. Při vedení jeho syžetové linie mu autorka zjevně projevuje sympatii, nenalézá vůči němu onen nezbytný kritický odstup, jaký má ke Kytce, takže čím dál tím víc nám Viktor připadá poněkud ušlechtilější, než by měl být vzhledem k tomu, jak mu muselo poznamenat prostředí a malé zkušenosti životní a myšlenkové. Přiblížení s Kytkou projevuje vyhraněný názorový postoj hodný zralého muže, ačkoli je nedospělý chlapec bez velké vzdělání a znalostí lidí, vyjadřuje se s velkou slovní pohotovostí, ba s intelektuální šarmem, např. na str. 262-263 užívá dokonce obrazu z obecně dost málo známé řecké báje. Viktor prostě není sám sebou, nedozrál v autorčině fantazii jako hotová postava, lépe řečeno, autorka se dala strhnout záměrem, který s ním od počátku měla: přisoudila mu roli šlechtáckého, mravně zásadového muže, s nímž konfrontována v dlouhodobém soužití Kytka selže. V této roli ho přinutě drží a nemožná mu dost svobodně se rozvinout jako charakter, stát se převládající postavou.

Spojnicí mezi Kytkou a Viktorem je osaměle žijící, už zcela vyvrátný muž, malíř Lukáš Satrapa. Ten je svědkem jak Kytčiny hanby zneuctění, tak Viktorovy klukovské krádeže v samoobaluce. Kytka i Viktor se s Lukášem stýkají spíčka, ale vždycky v klíčových chvílích. Jimi taky lze měřit plynutí času v románu. /Mimoходом, práce s časem ukazuje, že mladé autorka nestrpí v tomto ohledu začátečnickými úzkostmi. Nijak se nezatežuje sdělováním "datace", prostě vede své figury jejich osudem a jenom tím poukazuje k plynutí času, k proměně v nich i kolem nich/. Lukáš je poněkud zatrpklý chlapík, zmožnělý životními problémy a pro oba protagonisty se stane dobrým duchem, nevznucujícím se rádcem, jenž jim nezáměrně nabídne vzor nerozlišitelné morálky. Lukáš se Kytčina osuda vždycky jen máně dotkne, jakoby zvenčí, a opět mizí. Tyto "dotyky" jsou však významuplné, naznačují nějakou osudovou přitažlivost, jejíž sílu si žádný z nich neuvědomuje, ale pociťuje ji, či snad se jí bojí sám sobě přiznat.

Pro autorčin styl a vypravěčský typ je příznačné, že takřka úplně rezignuje na psychologickou analýzu, na introspekci. Nic nám nedělá o vnitřním životě postav, nedá nám možnost vhlédnout do jejich duše či do citových a myšlenkových procesů. Když se např. Kytka po odporu, který v ní vzbuzují bezostyšné erotické nabídky doktora

Karla, bleaskově rozhodne jít s ní do jeho bytu, odbude se to bez jediné autorčiny poznámky - čtenář prostě tuto nečekanou proměnu hrđinky musí přijmout jako výzvu k dokreslení její povahy, jejího vztahu k životu, jejích představ o budoucnosti atd. Náhradou za psychologické analýzy užívá L. Procházková komentářů, o nichž už byla řeč u povídek. I zde mají jakousi "hlysknavou", dráždivě dynamickou, útočnou podobu, ale ani zde to není zamýšlení nad lidským osudem či úsilí nazřít zákonitost nepřehledných vztahů postav s dobou a společností. Jsou to právě jen komentáře, postřehy, spoléhající na vtipnost, aforističnost, břitkost a nemají objevenou osmyslovací sílu ani pronikavě nezobecnují to, co před námi v ději proběhlo. L. Procházková jako by vsadila jednoznačně jen a jen na příběh, jako by důvěřovala jen čistě epice, jejím médiem se touží stát, skrze ní nám chce objevovat jedinečnost a poutavost života zdánlivě nicotného, nevzrušivého, ba truchlivě sřídého.

Autorčina invenční fóra se plně uplatňuje u hlavní hrđinky, u Kytky. Tady bývá šťastnými nápady a detaily, jež vždycky bezpečně "sedí". Soustředila se charakterotvorně na ni a každá nová milenecká epizoda ji vnitřně dotvořuje, vřívá do její duše další rys, jenž v ní formuje podobu tragičnosti. Kytka si totiž neuvědomuje, že za svou tvrdohlavou touhu žít jinak než ostatní ženy, nedat se spoutat stereotypem každodennosti bude platit vysokou cenu. Nejdřív se liší o ostatních svým vkusem, tím, jak se hezky obléká, tím, že hodná čte a prostě že "vůbec nevypadá jako vesnická holka" /str. 250/, jak se zdá Viktorovi. Ale pak se liší celým osudem, svým pojetím štěstí, svými představami o vztahu mezi mužem a ženou - stává se výjimekou, a ta se přece trestá, ta musí nést za svou vyčleněnost trest prokletí.

Příležitost prožít všední život, jehož se děsí, měla hned na počátku, když ji miloval hodný řidič sanitky Konza. Tento vztah však sama rozvázala kradou: stala se milenkou ženatého doktora. Vskutku vhodným partnerem pro život byl šofér nákladáku Martin, jeho taky opravdově miluje a jeho odchod prožívá velmi bolestně, s ním taky později podvede čestného Viktora. Další milostná zkušenost s notorickým opilcem, bohémsky žijícím hudebníkem, ji dokonale zpustoší. Neuvěřitelné sblížení s věkově mnohem mladším Viktorem je tak připraveno! Kytka se opět nechá "uslavit". Viktora si váží, je mu vděčná za přičiňnost, citově od něho dostává dary, jaké si už ani neuměla představit, ale přesto k němu má stejně jen slitovný vztah, v jejich lásce chybí nějaký osudný prvek, aby ti dva lidé spolu mohli žít bez nebezpečí, že jeden druhému krutě ublíží. Kyt-

čina zdrcenost po rozchodu s Viktorem vyplývá především z poznání, že neobstála vedle něho ve zkoušce charakteru, ve zkoušce mravnosti, kterou si sama uložila, kterou omezila sama sebe ve svém neklidu, v citové třešně. Zradila vlastně sama sebe. Ale jinak ani dopadnout nemohla, má vztah k Viktorovi ^{na} / ^{va} / lodičky nějaké osudové síly.

Před Kytkou se rozevírá tragická perspektiva. Teď zřejmě nastal čas, kdy bude platit za svou "odlišnost", za to, že žila jinak než předpisuje zaběhnutá morálka. Kdybychom chtěli udělat odvětnou analogii, mohli bychom se odvolat až k Emě Bovaryové, která ztroskotává na rozporu vznesených snů a nízké skutečnosti, na nemožnosti - dnes bychom řekli - realizovat se. Procházková však oteklý úběžný bod tragiky zavrhuje a dá zaznít smírnému závěrečnému akordu, rezignuje na důslednost, s níž svou hrdinku budovala jako postavu s určitým mravním "úkojem", posláním. Má zřejmě mladistvě bytostnou potřebu harmonie, nazírá na život optimistickými očima a chce se z jeho tíhy ^{art} / ^{te} / moci vykoupit "dobrou písní" o neumírající naději pro každého - i pro tu Máří Magdalenu. Má však za to, že si závěrečným happy-endem, kdy Kytka si sama "přisvojí" vřavajícího malíře Lukáše, vzala možnost hlubšího uměleckého záberu a podstatnějšího literárního přínosu.

L. Procházková nás však přesto získává magií svého příběhu, tím, jak právě jen jí začíná zlé síly světa a snaží se vyhnout identitu člověka obklopeného odcizujícími prostředím. Na rozdíl od absolutně převládající představy o dnešních lidech pohlcených cele politikou, žijících v jejím zajetí a zakletí, podřizujících se jejímu diktátu, modeluje svou Kytku /i epizodické figury/ zcela srozumitelně a důsledně jen v soukromé sféře. Tato "nezasaženost" do dobového reálu jde tak daleko, že až na jednu výjimku /kdy šofér Martin ironizuje májovou výzdobu v Městečku/, se v textu nevykytne žádná jen trochu politicky zabarvená známka. Doba sem vstupuje ve svých příznačných projevech každodenního provozu, především však v osudech postav, v tom, jak žijí a co žijí. L. Procházková se brání fascinaci polemiky s dobou a s politikou, trvající na přesvědčení, že by jí to omezovalo stejně jako přitakavost, zkalila by si čistotu příběhu a zdeformovala kontury figur. Při své epické ryzosti musí však velkou práci na vlastním talentu vypěstovat v sobě schopnost dokonale vyhnout souvislost lidského osudu, zůstat věrná zákonům hrdinova světa, jež stvořila, a neuchylovat se s přísného směru charakterové logiky. Jen v této rovině lze totiž najít alespoň zárodky skutečné koncepce člověka ve světě a nepodléhat sugesci vypravěčské pohody.

45 + 46

VACAT

Zánik druhů

The buffaloes are gone.
And those who saw buffaloes are gone.

Carl Sandburg

Vitus Bering viděl těsně před smrtí sirénu
mořskou sirénu které se obvykle říká
mořská kráva Polární záře
svítila na to divadlo jenže
Beringu mrzly vousy a srdce a namísto dásní
měl krvavé cary a do jara zemřel

Účastník

jeho výpravy Steller napsal knihu
De Bestiis Marinis a vydal ji deset let později
Tehdy
spousta lovců se hnala do nových lovišť a vbrzku
už nikdo neměl možnost spatřit to bezbranné stvoření kte é
přestalo vábit plavce svým zpěvem v záhubu

Nikméně

to bylo velké divadlo zániku druhů Když William
Matthewson jenž měl přízvisko Buffalo
Bill střílel bizony míře přesně svým poněkud krhavým
oken či později pak když totéž
přízvisko nosil William F. Cody početná
veřejnost na to hleděla z oken zvláštního vlaku

Kouřila

doutníky ovívající se klobouky když
padali svlažující prerii a bylo vskutku
na co se dívat Ti mohutní tuční

schli jako lístečky v herbářích
přírodních dějin

Nicméně co že je první co druhé divadlo ovace v jisté
zemi potleskem uctěno srtelné
hroužení kroužící vrabci líbezní ne-
odvážili se usednout vzlétali
třepetajíce se ve vzduchu jako noty
zrůdného nápěvu agonie
stoupající vzhůru a jakmile slétli
vytratila se hučba z ní i z nich
připomínali nejspíš
zmačkané koule novinového papíru

Ta mnohost osudů Na příklad tur
Byl hloupý Šel v řadě a řval
Potácejí se s chroptěním nesmířen padl
léta páně 1627 Avšak oč déle
se drželi soboli s rosomáky huňatými ocasy
zamatající stopu uprostřed
vířivých prostorů Všelico slycháme o
chytráckých převlecích hubených druhů
nicméně k tomu nesporně patří
také králíkův strach aby ho neměli za lva a strašná
nemožnost dokázat že je vskutku kým je

Tolik dějiny přírody Kdo má však dnes
dost fantazie aby si představil Frusy

hlučící v houštinách plaché a vybité
 daleko dřív než tur Nezbyla po nich
 ani drobinka jazyka kapka víry UŽ nejsou
 ani v dantovských peklech ani v rájích Nejsou
 nikde A kam se poděli
 anatolijští Arméni jejichž krev
 vsákla do pouště aniž
 zmožila úrodu Bojovní rudoši
 s tváří zdobenou barevnými hlínkami což
 mělo chránit před zlými duchy jenže
 docela selhale před duchem pokroku Lidé
 z kmene Hutu vybití v pralese
 lidmi plemene Tutsi Kdo si vzpomene
 na ty desítky malých národů severu jihu
 vymřelých po změně klimatu z hladu
 po změně zákonů jež jim nutily štěstí
 chtěly je ztrestat osvitit vrátit do lůna přimět
 k odchodu z míst jež nezbytně
 byla potřebná k cílům často nanejvýš vznešeným

Ten starý člověk s koštětem na Hoře Kalvarii viděl
 své rodáky jiného vyznání jak
 vyhnaní jeli aby se změnili v dým

Moc toho

o nich neuměl říct když se ho jistý
 literát který šel dvacet let v cizině a
 teď konečně doma vykloněn z auta ptal Viděl jste
 je Tak jako vás teď A co

co se jim stalo Kdo ví A co

co je teď se zdmi za nimiž

šeptali modlitby klepali kladivy anili

o pomstě rodili děti Všude

jsou lidé A všem je úzko

Nuže

příroda nezná bílých míst A všude

roste tráva sype se písek a doléhá hlas Duše

bizonů

nestraší Vlna opadla svývají

stín stínu sirény Dosud

žijí žijí poslední nosorožci a vlastovky Lidé

mají své divadlo Život

jde dál

1966

F a š i s t i c k é s t á t y

Krátce po válce 1914-1918 vznikly v Evropě první
fašistické státy V těch státech

slunce vscházelo ráno co ráno a svítilo
na střechy příbytků a zelená úbočí hor

A v chlévech

smířlivě bučely krávy Matky s úsvitem
budily děti polibkem na čelo Otcové

po práci

cítíce příjemnou únavu v kostech

toužili

po teple rodinných krbů a po jídle

spali v křesle nebo kutili nebo

hrávali na housle Děti

skákaly panáka tloukly špačka a malým

dívčenkám roatla prsa a najednou

byly z děvčátek dívky plné

tajených šepotů jako les a smíchu

z něhož

chlapcům vysychalo v hrdle Za letních večerů

stíny postav se přibližovaly a vzdalovaly

láskyplně na záclonkách rozzářených oken V zimě

milenci mámili polibky v zasněžených zahradách Také

lze vzpomenout na kočky hrbící hřbet a na vrabce

poletující nad cestou stařenky před vrátky květiny

v zahrádkách pod okny na sestry

a lůžek nemocných na lidi s košťaty

zametající ulice Na dřevo

vysychající brázdy zoraných polí na vlašný vánek

V hájích a také

na plno jiných věcí dokazujících že

Neboť nebylo na nebi znamení komet varovných

ani hořících keřů na horách

aniž se voda v studních měnila v krev

neboť

Život šel dál v těch státech bylo přemnoho

normálních lidí a lidí dobrých a takových

kteří neměli tušení kterým

v nejmenším nedošlo kteří

necítili spoluvinu s tím

neměli nic společného a dokonce

nečetli noviny nanejvýš nečbale plně

soustředění na díru ve střeše kterou

je nutno opravit boty a dát si

půllitr piva namíchat barvu zapálit svíčku

kteří

vskutku neviděli strach v očích sousedů a

byli hluchí k zachvění hlasu toho

kdo se ptal na cestu nebyli s to

věimat si rozdílů slyšet

svůj vlastní hlas a ještě nejspíš

Vnímali leccos co se dá dělat utěšujíce se

slovy Alespoň my

neděláme nic zlého žijeme jako dřív

A byla to pravda

Nicméně to
byly fašistické státy

O s o b ě

Jsem dobré mysli To ona
 mi vládne Jí patřím Nepatřím
 tomu mumlání Té překážce Zemi
 na kterou padám Vanutí
 větru Těm vířům Víření tomu Nepatřím
 tomu co zbavuje sluchu svádí zabíjí Proto
 jsem nesvůj Jsem cizí List patří větru
 Zemi nehybný kámen Mne nevábí
 netáhne na svoji stranu tíha a stín
 Chci být dobré mysli Z dobré vlastní vůle
 držím se jí Ona mne
 vábí a poutá mě k sobě navzdory silám
 jímž nepatřím Jak mě to
 rve a pohání! Chce mě to zbavit
 mé dobré mysli a vystavit
 své tvrdosti své
 náhlosti své
 síle ran a lstivému umění zřící se naděje Jak
 mě spoutává vzdaluje od ní Jak hledá
 kudy lze do mne vstoupit ušima očima nosem
 Jak se vsakuje kůží jak zalézá pod nehty jak
 pokouší Nelze vytrvat bez pády vzduchu a hlasu A já
 se bráním a volám Cokoliv chci je v ní
 Uhybám notám se plaším se k ní
 jí věrný eslepen vidoucí čímsi uvnitř

jí patřím a deru sek ní
tím mumláním bolesti Stažen z kůže
dopadám na živé maso a chytám se stébla
své dobré mysli která mi vladaří

S k u p i n o v á   p o d o b i z n a

Zdalipak je můj přítel velký umělec Zda je
okouzlující řečník můj přítel
Dítě štěstěny Hvězda Jak jen ho spatří ženy
Výpravčí v červených čepicích Vivat Kytice

Zdalipak často

bolívá mého přítele srdce Jak moc
platí můj přítel za gesta Na kolik přijde
zřící se gesta A kolik dostává
za to že vzlétá a padá A kolik má
za verš za slovo Co jeho samého stojí
okamžik ticha A onen
v němž si o sobě přečte D a r e b á k c o n i c
n e u m í Nad tím
láme si hlavu Stále Nad nekonečností Nad tím
jak loktem do kapsy Konec konců i nad koncem všeho

Kde se setkáme znovu

napříště Na pořbu peronu na
klenbě nebeské na
skupinové podobizně Jak
jsme se ocitli spolu se navzájem zvolili nebo
nás něco zvolilo rozpočítalo jako
to dělají kluci
když hrají fotbal ty sem ty sem ty tam

Jak dlouho dokážeme vydržet

Skončí to salvou čety či salvou smíchu

Vystupme z řady abychom získali odstup

E r o i c a

Avšak jedině tam

kde je básnění dosud statečný čin

kde je smykáno vlnami ranního přílivu

křižováno o polednách

rozséváno po nocích jako popel

jedině tam

Docela dobře je možné že už nikde není taková zem

v lazkavé záři snášenlivostí kolem nás

obratní blbci stříhají barevné obrázky

přou se o krásná slova škaradá

zazdalo se ti snad že někdo vyslovil V S T A Ě

a rostou jim břicha plná ach

vznešených vyšlenek

docela dobře je možné že nikde

a to je ta příčina

avšak jestliže přece jen někde

V tiché samotě rodí se básně

pod slupkou ohybné všednosti
plazí se jako dešťovka drčená
řvaním a tznou a strachem

dešťovka kterou přestříhli
a jí narůstají křídla

dešťovka snů které nebudou zrazeny

jedině tam

Nikdo to neslyší kromě skupinky nejbližších
možná že jsou to účetní kumpáni
od karet holky pro všecko noční vrátní ledaskdo
nicméně nade vše
jsou spiklenci básnění které
stravuje horečka z hladu
jsou hotovi platit samými sebou

za slovo

za pohyb dešťovky

Jedině tam zní hlasitě V S T A Ň

a bezvládný strhává pouta

Co se stalo v blázinci

Květen

1. Dostala jsem dopis tohoto znění:

" Moje milovaná paní doktoro Kriseová ,
předem přáníčka dobré pohody a stálého zdraví, přijmete ode
mne mnoho srdečných pozdravů a stálých vzpomínek na Váš všech-
ny u Vás doma. Přeju je hlavně dětem a Vám a Vašemu manželovi.
Paní doktoro, byla jsem nemocná, ještě nejsem úplně zdravá.
A k tomu mám milenecký potíže. Bouřejí se mě ~~kuráží~~ hormóny.
Mám takové trápení, že při bouření těch hormonů myslím víc
na ženy než na muže. Cítím se víc mužem než ženou. Jsem ženská
a miluji více ženy než muži. Musí to být nějaká hormonální porucha.
Až budu doma Máňa se mnou dojde k doktorovi a on mně poradí co
to je. Paní doktoro, jinak mně nic mimo těch nemocí nescházelo
a neschází. Paní doktoro, prosím Vás, buďte tak hodná a řekně-
te Vašemu manželovi: ~~Stávka~~ Růža měla v dny Tvých narozenin
pro Tebe rozepsaný dopis a v tyto jubilejní dny onemocněla tudíž
Ti nemohla přání k narozeninám poslat. Paní doktoro, možná že
na velikonoce pojedu domů , ještě to není naurčený, teprve bude-
me telefonovat. Paní doktoro, moc, moc na Vás , na Vašeho man-
žela a hlavně na Vaše děti vzpomínám a sděluji Vám, že jsme
zde měli zábavu a že jsem se rozvedla s panem primářem Mužíkem
a taky s panem primářem Kudrnou. Dozvěděla jsem se, že panu pri-
máři Mužíkovi je 40 let a panu primáři Kudrnovi je prý 47,
to jsou naproti mně děti a já nebudu spát v manželském lóži
s dětma, proto jsem se s nimi rozvedla. Paní doktoro, jak se ji-
nak máte? Já se zle nemám. Jídla je zde móře, tak jakýpak zlo:
Jídlo je chutně upravené, takže se zle nemáme. I Hegerovka, kte-
rá nic nechválí , říká: ženský, proč si kupujete jídlo, proč
tak blázníte, vždyť je zde jídla, že tolik jídla nemá ani husa

na krmníku. Kdyby člověk zde měl hlad a to je zde jídla habaděj, a to si vrtáci musíte přikupovat jídlo? Na co to jídlo kupujete, když když je zde jídla dost? Zbytečně děláte ústavu ostudu. Lidi potom řeknou, že se zde nenajíme, říká Hegerovka. Tak se věci mají, paní doktoro, naše Božka, která je dcerou mojí sestry Anny, vaří samí omáčky se slepicí, peče samí husy, kachny, zvěř jako je srnka, zajíc a přitom to její bohaté neupravené jídlo není tak chutné jako naše ústavní chudší jídlo. Co do pečené husy, nebo kachny, nebo kuřete, když to není upravené. Buchty taky, nedala do nich to, co do buchet patří, mě, která nerozumí vaření a pečení, se ptala co patří do buchet a do studené vody dala vařit knedlíky. No, jestli takoví chomout se moh vdát, tak já se mohu taky vdávat, já bych taky uměla druhých se ptát, co patří do buchet a taky bych uměla dát do studené vody vařit knedlíky. Paní doktoro, prosím Vás, jak mám poděkovat Vaší mamince za tu panenku, kterou jste mně na její přání za její peníze koupila. Já bych ráda Vaše rodiče poznala třeba jen z fotky. Jestli nějakou máte, prosím Vás, pošlete mi ji, já si ji schovám u sestřinky Poštolkové a budu tu fotku Vašich rodičů a sourozenců nosit jako oko v hlavě. Rodino Kriseová, já tě mám, rodino Kriseová, neskonale ráda. Hlavně mám ráda Majdu a Terezku.

Tvoje Růžena Marešová

2. Na vrchu Šibeníku se pálily čarodějnice:

Šli jsme tam polem a šlapali sotva vzrostlou jařinu, protože všechny polní cesty rozorali a Šibeník kol dokola osili žitem. Je ziti, povídá se, tu kdysi pálívali čarodějnice a také tu straší. V posledním dubnovém večeru se proti nebi tyčila hranice, za jakou by se nemuseli stydět ani v Kostnici. Čarodějnice by se měly památečně pálit snad spíš o svatojánské noci, ale na Národním výboru visel plakát, že na vrchu Šibeníku se pořádá dnes večer Oheň míru na oslavu májových dní.

Šli jsme tedy. Hranice byla sroubená z mohutných smrkových polen a uvnitř bylo odborně nacpáno suché smrkové klestí. Nahoře byla ke kůlu přivázaná lidská postava, slámou vycpaná tepláková souprava měla i hlavu a na ní klobouk a v ruce aktovku. Děti se smály, jak se aktovka smutně bimbá v severozápadním větru. Výrostci pak polili klestí a polena naftou a běhali kolem hranice a hořícími větvemi ji podpalovali. Ohnivý sloup rychle vyhučel vzhůru a od něho chytla nejdřív ruka, plamínky po ní poskakovaly a zase mizely, vítr je sfukoval, ale za chvíli se už usadily pevně na svých místech a hořící ruka mávala své poslední sběhem. Děti zalkly a máě začal v žaludku klovat orel, to už chytla i ruka s aktovkou, plamen olízl úřednický klobouk a vycpaný člověk se kymácel, svíjel se u kůlu jako by ho to bolelo.

Kdysi jsem viděla v Indii, jak hinduisté upalují své mrtvé. Těla byla přivázaná ke kůlům tak, aby stála, kůže se škvířila, oheň a snad i údy praskaly, protože tělo se zmítalo a kroutilo, bylo nadnášeno a opět sráženo, jako by se duše cpala ven a nemohla. Já jsem tam naopak stála nehybná jako kůl v černém a horkém tropickém vzduchu, zatímco šéf bombajské policie mi dával k oku fotoaparát a hučel pořád : take a picture, take a picture.

Zavřela jsem tehdy oči a přestala se dívat a později jsem pře-

stala i jíst, když mi ukázal, jak lidé zemřelé hladem sbírají pouliční zametači na káry, když jsem viděla desítky nevěstinců, kde nevěstky seděly v patrových klecích jako šelmy a některým bylo deset.

Viděla jsem to všechno. ^rroč tedy hořící figurína na Šibeníku vzbuzuje ve mně takovou hrůzu? Zírali na ni všichni. Nikoho ani nenapadlo vyházovat smolná ~~koště~~ košťata, juchat, nebo skákat přes oheň.

- Jdou, vykřikl někdo, všichni jsme se podívali dolů a tam se v polích vinul dlouhý světelný had, zástup neviňátek, která nesla hořící lampiony. Než děti dorazily, ruce a nohy uhořely a u kůlu visel už jen trup a pokleslá holá hlava, neboť hořící širák odletěl v dál. Teplákovina žhnula na velkém břiše, ~~trp~~ trup pak pukl a vyvalila se sláma, která v hořících věchtech letěla na jihovýchod. Udělalo se mi špatně a začalo pršet.

Neviňátka s uhašenými lampiony běžela z kopce dolů do vesnice, dešť byl studený a vítr tak silný, že by si lehčí holky měly dát do kapes kameny, aby neuletěly. Plamen zvodorovněl, protože horní břevna se zřítily a výrostci teď naházeli do ohně pneumatiky, které hořely modře jako plynové hořáky. Už jsme chtěli také jít, ale tu někdo vytáhl igelitovou plachtu o třiceti čtverečních metrech, pomocníka v domácnosti a všichni zbylí se pod ni schovali. Sedli jsme si na okraj plachty a ona nám dolehla na záda, vítr s ní lomcoval a házel na ní v poryvech záplavy deště, takže někteří museli držet okraj plachty a vytvořit z něho cosi jako okap, aby voda mohla odtékat. Dva hráli na kytary a zpívali lidové písně, někdo vytáhl láhve piva a rumu a nechal je kolovat. Oheň stále hořel a já jsem pozorovala lidské postavy, jak se proti němu mihají a dívka zatančila taneček s červeným deštníkem, než jí vítr deštníček obrátil.

A tu jsem si vzpomněla na Sybilu a její proroctví, že přijde

jednou čas, kdy v Evropě zbyde tolik lidí, že se vejdou pod formanskou plachtu a náhle se mi zdálo, že už je to tady, ale my děláme jako když o tom nevíme.

Seděla jsem na zemi a tiskla kolena k bradě, zatímco déšť stékal po plachtě a doufala jsem, že na jiných kopcích také plánou ohně a sedí tam lidé pod formanskými plachtami. Ti, co tu zbylí se mnou zpívali a nějaká opilá ženská objímala mužské a křičela jim do ucha sprostárny a její manžel seděl a mlčel, místo aby ji zřezalo.

Začalo nám být zima. Někeho napadlo, že bychom se mohli i s plachtou přisunout blíž k ohni, ale sotva jsme vstali, vítr nám plachtu vzal, drželi jsme ji za okraje, ale on ji rval pryč, byli jsme celí mokří, ale ona chtěla s námi uletět, možná do nějaké jiné země, nebo na jinou planetu, zachránit nás, pár vyvolených, už jsme skoro letěli k jihu jihovýchodu, když to někdo vzdal a rozhodl, že půjdeme do hospody.

Rozešla jsem tedy ztuhlé nohy z kopce a v hospodě jsme hned objednali grog, pivo a rum, lidé asi hned zapoměli na oheň a na postavu, protože začali tančit a ženské jezdily dlaněmi mužským v rozkrocích a mužští je obírali a ti, co zbylí na lavici pod oknem byli buďto mravní nebo oškliví, ale hleděli nenávistně. V rohu u kamen ležela jedna ženská a na ní mužský, byli oblečení a pohybovali se a ona se smála vysokým orgiastickým smíchem a její muž ji nezabil.

Sabat sabat sabat, har har har.

Za starých časů prý čarodějnice opouštěly manželská lože a na košťatech letěly na ďáblův vrch. Satan tam prý stál jako uschlý strom a úd měl jako sukovitou větev. Vášnivě ženy se tam navždycky zničily v orgiích, protože nemohly jinak. Lidé se v hospodě ničili také s velkou vášní a zaujetím, zatímco

venku začala první májová noc, lásky čas, možná, že už nikde nikdo na nikoho nečeká, vezme si to, co je po ruce, možná jsem už zřetelně všichni lidé stejní a tak do sebe zapadají.

V té chvíli jsem uslyšela padání hrnců v kuchyni, třesk skla a lámání porcelánu a protože to bylo už po šesté a po každé po rachotu následoval chechtot, Oskar se naklonil ke mně a zeptal se: víš, co to je?

Zavrtěla jsem hlavou.

„Mají bezrukou myčku nádobí, vysvětlil mi. Vždycky to na ni hodí a ona to nechytne. Všecko spadne na zem, už víš?“

Všichni se smáli, zatímco do oken bušily promočené prapory. Když jsme vyšli ven, nad Šibeníkem dosud planula rudá záře. Nikdo už tam asi nebyl. Anebo byl, právě teď teprv byl.

Eda Kriseová

Alexandr Kliment

Milimetr zeleného světa

Jak už bývá v našem pestrém světě samozřejmostí, nikdo se s nikým neshodne o tom, co je krásné. V názoru na kulturní věci - bohudíky - panuje stále ještě říše svobody. Každý může knížku dočíst do konce, nebo ji odložit. V době masového nevkusu a masového konzumu se vztah ke kultuře jeví jako poslední ostrov zcela samozřejmého individualismu. Tuto výsadu myslet si, co chce, a volně a nezávazně si vybrat v obrovské nabídce kulturního trhu a umělecké produkce, divák někdy pocítí jako osamocenost. Náhle by si přál aspoň jednou se s někým mlčky sdílet, být ve shodě s nějakou obcí, která má stejnou radost a podobný zážitek. Trvalou potřebou jemně a odstíněně vnímajících lidí bude vědět, že je někde také ještě něco nesporného, a nemusí to být zrovna muzeální unikát, o jehož nespornosti prostě není slušné diskutovat.

Měli jsme v Praze malou událost, která nám poskytla velký zážitek nesporné krásy. Nebylo sporu. Diváci nadšeně a skoro dojatě obcházelí exponáty, byli překvapeni a velmi zaujati. Vystavovatelé se pyšně usmívali a přihlíželi, jaký nesporný úspěch mají jejich díla. Už dávno jsem nezažil podobnou shodu. Bylo to slavnostní. Mluvílo se jaksí s úctou a potichu. Bylo to hravé.

V prvních dnech výstavy bylo ještě možné exponáty obcházet a dlouho a volně postávat před jednotlivými díly. Ale

jakmile se rozkřiklo, co se dá uvidět a co by se nemělo zmeškat, proudily doslova davy nedočkavých poutníků na výstavu a na místě se muselo postupovat ukázněně a dobrovolně se přispůboval jeden druhému. Už dávno jsem neviděl takovou radostnou, neutrávenou frontu. Přitom vstupné docela slušné, pět korun, což jest deset housek.

V arkádách dominikánského kláštera v Husově třídě uspořádal Bonsai klub výstavu umělecky pěstovaných přírodních stromů v miniatuře. To je asi význam názvu "bonsai", doslova přeloženo z japonštiny : rostlina na podnose nebo pěstování stromů v misce. Je možné také zakládat a pěstovat celé miniaturní krajiny na podnosech, jezírka, skaliska, stromoví. Pro bonsai nemáme jednoduchý český výraz. Němci říkají : trpasličí strom.

My, kteří se hned tak nedostaneme do světa, jsme viděli ve skutečnosti, o čem jsme jen slyšeli a co jsme si občas prohlíželi na obrázcích. Desetimetrové dřeviny a veliké keře tu uměleckým vedením a pěstováním nikdy nepřesahují osmdesát centimetrů. Zvláště pěkné jsou bonsaje miniaturní, stromečky měří jen několik centimetrů.

Smrky, modřín, jalovce, borovice, javory, habry, břízy, trnka, platan, dub, vrba, divák neodborník by v záchvatu nadšení řekl, že vůbec celá veliká příroda včetně lidí a slonů se tu vyskytuje v malém opisu, v dokonalém miniaturním provedení. Dojem se dá zaznamenat jen s pomocí "jako": bylo to jako dětská příroda, jako dokonalé vzorky přírody, které si nechal Pán Bůh udělat k posouzení; jako živé hračky, jako ekologické poselství z Liliputánie, jako plastické a organické fotografie, jako znaky přírodnin, jako zelené písmo, jako komorní esence velké přírody, jako biologický šperk, jako symboly života, jako malé

skutečné krajiny ve velkých skutečných krajinách, jako sen ve snu a skutečnost ve skutečnosti, jako školní příklad platónských idejí, jako zrcadlení světa, jako projev věčně tvořivého nadání, které chce zdvojit přírodu; ale také jako zotročení přírody, ale zotročení krásné a laskavé; jako znásilnění, ale znásilnění kulturní; jako důkaz, že umělé může být živé. Jako miniaturní projev gigantické kultury.

Bonsai je starodávné a velké umění, má tradici a mnoho stylů, ale vždy musí mít své "gei", krásu, harmonii, logiku prostoru, času a hodnoty. Omezování přirozeného růstu rostliny je zároveň tvorbou jejího tvaru a velikosti. Zkušenosti a tradice vypěstovaly pro umění bonsaje cosi jako gramatiku, má zákony a respektuje živý pohyb.

Bonsai přišla do Japonska z Číny. Ze starých obrázků se dokazuje, že toto umění se v Japonsku pěstovalo už dávno, na příklad v době, kdy nám Boleslav zabil Václava. V Číně už po staletí dříve.

Díval jsem se na maličké stromyborovic a sarků a říkal jsem si, proč si taková obrovská nebeská říše usmyslí přesadit Hímláje do jedné čajové misky? Čína prý všechno dávno vymyslela: stělný prach a papír a kolo; nikdy neznala otroctví, a kdo se naučil číst a psát, mohl se stát mandarinem, ať pocházel z kterékoli vrstvy. Proč tedy neříct, že Čína vymyslela i princip umělecké tvorby, jehož krásným symbolem je bonsai: dokonalé spojení velkého a malého, přirozeného a kultivovaného, ovládnutí neovladatelného, inspirace v přírodě, osobní tvůrčí nápad, vytrvalá, pilná práce. Tradice.

Malé stromečky se musí pěstovat velmi pozorně a dědí se z pokolení na pokolení po celá staletí. Maličký živý stromek spojuje po staletí generace. Stará bonsai může dosáhnout věku až pěti století. Má větší cenu než starožitnost a zlato. Že by Čína taky vymyslela konec spontánní přírody? Že by navzdory všem prorokům zkázy a ekologickým romantikům předeem a v našem předvedla, že je možné žít i v umělém světě? Dokonce krásně?

Mám na stole skálu a na vrcholku skály roste borovice. Je to velké jako kniha. Mám však stejný dojem jako z velké, volné přírody. Když se dívám na malou fotografii velikého stromu nebo na miniaturní portrét, v mé hlavě vzniká dokonalý dojem přirozené velikosti a přirozených proporcí stromu nebo tváře. Zmenšování je možné, miniaturizace obohacuje život, dokonalý a krásný růst je možný i na minimální ploše. Naopak monumentální bylo vždycky problematické, většinou hrozné a esteticky vlastně obstálo jen jako dojem z přírodního jevu moře nebo hor.

Na dvoře kostela svatého Jiljí bylo zrovna jaro. Rostou tam dva zelené topoly a rozkvétaly hortensie. Na zídkách arkád, jejichž kamení pamatuje gotiku, stály misky a kameny s miniaturami stromů a krajin v květu. Šťastný nápad. Děkujeme vám. Čeští pěstitele tu podle japonských tradic předvedli malé umělecké zázraky. Bylo to povzbuzující: v prolínání kultur / jak složité! /, v proudu dějin / jak složité! / a na pozadí dnešního světa / jak složité! / - něco beze sporu vítaného pro každého, milimetr svěžího, zeleného světa.

Malá recenze na velký palác

Fronta před vchodem byla dlouhá bezmála kilometr. Když jsem přišel kvečeru druhého z obou dní, po němž nový Palác kultury předváděli poplatníkům, na řadu, byl jsem prý už sto šestitisíci návštěvník.

Nevím, co čekala většina ze sto šesti tisíc návštěvníků - nejspíš je sem přivedla zvědavost stejně jako mě. Myslím si totiž, že kultura anebo aspoň umění nepotřebují paláce. Umění potřebuje ze všeho nejvíc příležitost a tu mu poskytuje svoboda. Pokud kultura z nějakých důvodů zkomírá, zkomírá i v palácích (anebo právě v nich), pokud žije, tedy i bez nich. Ale byl jsem zvědav, jak bude vypadat palác zasvěcený kultuře v Praze, ve městě, jehož se dotekly snad všechny velké epochy a stýly a zanechaly tu své stopy nejen ve stěh chrámů, paláců, zahrad, divadel či muzeí, ale i v obyčejných domech či příbytcích, v nichž dosud přetrval jejich duch.

Děle než hodinu (plocha všech podlaží prý obnáší 168.000 m²) trvala cesta, jež počínala obchůzkou po gigantické podzemní garáži a vedla spleť chodeb, salónek a jídelen, podél šaten, výtahů, buffetů, hlavním (sjezdovým) sálem i sály menšími (Malým, Komorním, Konferenčním) a já stále čekal, sveden zřejmě názvem, že konečně stanu v nějakém stánku vyhrazeném umění, že uvidím také knihovnu, výstavní síň, divadelní sál s oponou, několik soch, obrazů na stěně, něco, co by prozrazovalo návaznost, co by se hlásilo k nějaké tradici, třeba aspoň kus nábytku, který by ještě vyrobil řemeslník, anebo broušenou vázu, kterou by zhotovil český sklář - nic takového jsem však nespapřil. Jen několik tisíc stejných židlí, křesel, stolů a stolků. Také nesčíslně holých (zato posuvných) stěn. Tuny kovu, skla, kabelů, umělé hmoty. Množství praktikáblů, reflektorů a zářivek, statisíce kovových destiček, jež měly vytvářet iluzi moderních stropů.

Dozvěděl jsem se, že v monumentu funguje čtrnáct eskalátorů a čtyřicet dvě výtahy. Salónek je tu jedenačtyřicet a kuchyně uvaří během směny pět tisíc jídel, že ve Sjezdovém sále může usednout na filharmonickém koncertu skoro tři tisíce diváků. (Který filharmonický orchestr tu však bude s chutí hrát, když poslech hudby umožní jen složitá soustava mikrofónů, mixážních

pultů a reproduktorů), a jak jsem stoupal po schodech, sledoval značky a míjel telefonní automaty a ukazatele času a hleděl do vyhaslých obrazovek průmyslových televizorů, jak jsem naslou - chal bezduché hudbě, jež se linula z ukrytých reproduktorů, stále více jsem měl pocit, že kráčím obrovskou nádražní, letištní anebo tovární halou, filmovým ateliérem, sportovní arénou anebo výstavištěm.

Je pravda, že jsem zahlédl i tři nebo čtyři sochy, ale řekl bych, že by neobstály ani v okresní galerii. Také několik gobelinů tu viselo, ale na obrovských studených plochách umělohmotných či panelových stěn působily jako cizorodé záplaty. Konečně jsem našel i jeden obraz od známého malíře. Řekl bych, že to nebyl dobrý obraz, ale i kdyby byl skvělý, nemohl by vdechnout ducha do chladné odosobněnosti těchto míst.

Každá doba má své monumenty, své dominanty, které už zdálky a do dálky mají symbolisovat její směřování, jejího ducha. Pokud vím, začala se tato stavba budovat jako Sjezdový palác (skutečné náklady informátorka nemohla sdělit, jen prý se jednalo o druhou největší investici po pražském metru), pak se její původci rozhodli zasvětit ji kultuře a tím i monumentálně vymezili své pojetí kultury.

Tento velikašský palác jako by totiž symbolisoval myšlení, které už opustilo humanistické tradice a za svůj ideál přijalo vidinu robota, které věří, že velikost neopakovatelného a svobodného tvůrčího činu se dá nahradit technickými triky a pom-pézními gesty.

kl.-

Milý Ivane,

chápu Tvé pohnutky, jež Tě vedly k napsání poznámky o Markově románu *Můj strýc Odysseus* /v březnovém čísle/. Jenomže... jenomže se trefuješ do něčeho, co sis sám vykonstruoval, ba patrně už jsi četl knihu zrakem nasměrovaným určitou myšlenkou, takže Ti uniklo, co vlastně text sděluje.

Paralela osudu přízemního strýce Frajvalda s "prazákladním mýtem evropské kultury" Ti vnikla přesvědčení, že hrdina příběhu je "osobnost ztělesňující hodnoty, jež jsou autorovi blízké". Na tenhle Tvůj základní omyl se váží další násilnosti, k nimž docházíš, když připisuješ Markovi záměr postavit tímhle románem pomník čecháčkovství a posadit svého hrdinu "na ramena staříčkému a nevinnému Homérovi". Vůbec Tě nenapadlo to, co je na první pohled evidentní, totiž že satirická literatura odedávna používala osvědčeného "triku", chtěla-li zkompromitovat malost: promítla to, co bylo třeba zesměšnit, na posadí něčeho vakutku vznešeného, velkého, úctyhodného. Diskrepance dvou nescuměřitelných rovin vědycky usvědčuje tu hodnotově nižší a nikdy přitom nemůže vznešenost pozvednout ubožáctví, i kdyby se vedle sebe stavěl nevímajak obratně; vědycky se jen ubožáctví od vznešenosti ještě názorněji "odrazí". A tohle právě dělá Marek.

On totiž napsal - a to jsi nepochopil, nepostřehl jsi žánr - ironický román a podle mě vůbec svou nejlepší knížku. Ironizuje v ní a zesměšňuje, nikoli však dikobrazím způsobem, úzkostlivě se vyhýbá karikování, nedělá z Frajvalda tupého maloměšťáka, předvádí ho docela "realisticky" jako výraz doby, jako člověka, svědčícího vším, co dělá a jak myslí, o životním názoru tuposti, která si myslí, že je svou mazaností nadprůměrná, nadal ho originálním charakterem, ba dokonce vším, co v hodnotové stupnici jeho doby bylo stavěno dost vysoko. A přece kritickému čtenáři je jasné, že autor "strýce Odysse-a" neoslavuje, ale usvědčuje, že Frajvald byl ubožáček, který chtěl přehytračit život, a zatím...

Měřen skutečnými hodnotami života je totiž Frajvaldův osud hoděn pohrdání či politováním. A přece máš pravdu: je "nesmrtelně živ ve svých potomcích", jak píšeš. A v tom je právě celý vtíp! Ano, "v časech kultu banality a triumfující průměrnosti" nám tenhle chytráček cosi připomíná, cosi z našeho okolí, z naší doby, ano, ano. Dál to ani netřeba rozvádět, životní názor a ideál jisté společenské vrstvy dneška je tu zgroteskněn - až k pláči.

Keimputuj Markovi snahu oslavit svého hrdinu, ~~xx~~ to ~~xx~~ příliš i na autora hodně hloupého a zaslepeného /neztotožňuj taky vypravěče s autorem, na to má právo jen nezkušený kritik, a ne Ty, zkušený spisovatel!/. a najednou zjistíš, že v tom jeho lidském typu je ji-

né - a dosti zajímavé, aktuální a svým způsobem dnes dokonce "odvážné"
- poseletví, než jaké jsi mu přisoudil Ty.

Kepíšu Ti to proto, abych bránil Marka. Jednak tímhle způsobem
soukromého sdělení nic neubráním, jednak by mi asi Marek za něco ta-
kového pěkně poděkoval. Píšu Ti to proto, abych bránil nás samé, to-
tiž abych varoval Tebe zrovna jako sebe před jiným sice, ale přece
jen ridedologizovaným čtením a uvažováním; a taky abychom svá ztožná
přání nevydávali za skutečnost.

jun

Lůdvík Vaculík:

F e j e t o n

/pankreatitida/

Zbaven kruté bolesti člověk pojednou vědomě dýchá, jenom dýchá. Je to příměří - a příležitost rozumně redukovat dobrá předsevzetí, aby nebyla nakonec ještě krutější. Ale zavinění - vlastně mizivá! Krom - pýchy? - a snadných pohybů. Kromě spěchu za - marnostmi? I krom nepochopitelné důvěry v jakousi - budoucnost? Nic se nemá schovávat, nic odkládat, nic dlužit. Kde mám papírky! A nic nového sprádat, co může pro nepřízeň zůstat ne- setkáno. Setkání.

Je tma, přítmí, vzdechy, někomu vrže jenom igelit, někomu těžce plíce nebo střeva. Člověk se odhodlá obrátit se na bok, a bolest si chystá drápek: tak opatrně pomalu překlápět vnitřnosti a nepřekroutit hadičku vedoucí ze žaludku nosem do měrného sáčku zavěšeného u postele. Nezviklat jehlu v žíle. Nesplést se v počítání listů, listí, cibulek, měsíců, problémů složených konečně na sešlápnutou hromádku pro vidle pryč s tím. Neznámý muž, moc mladý do této situace, mění láhev v držáku a váže nabodnutou paži pevněji k rámu postele. První plánovací myšlenka; to nebude asi jenom na týden! Jaký je v tom pokyn, jaký tomu dát šťastný smysl?

Noc jede kruhem, na těsném pokraji bolestí, ostře zakřiknutých rankami, jichž bude nepočítaně jak hřebí na fakirčím loži, proto nepíchá. První noc přešla v druhou, třetí, útočiště oploceno špicemi. Ležení ve lži: Popravdě stav je bídný, jenom všecky ty drsné prostředky dobývají člověku vyprošený odpočinek, a ne ty jeho prosby!

Den je lepší tím, že do polospánku zní šílené třískání všech dveří průvětrné nemocnice zjara, v květnu. Třaskají nádoby na vozíčcích a hlasy. Oknem vstupuje sem roční doba: křik děcek s míčem, křik vrabců, chrámové hodiny évent. zvon na mši sv., respektive motory zajíždějících sanitek a cvakot ženských botek, cloumání stromových korun suchým větrem. Prostomyslná zlomená noha zadovážila si malý televizor a pouští nám pořád ty jalové zvuky, jež vyluzuje stát, když ho chytnou svátky. Úlevně znějí poctivé prdy operovaného žaludku z lůžka pod oknem. Kéž by to bylo mé, myslí si člověk trápený bublinou. Ta hanebnost s tzv. bažanty, toho jsem se na sobě dočkal! Tak co, jak je vám, Mistře? Když hadr je rád, že vyvázl z děsné pračky, připomínají mu - povinnost a závazek, či selhání a zhroucení? Začneme s čajem, prý, po lžičkách.

Taky je den lepší tím, že se dá sledovat perlení vzduchu v láhvi glukózy a Ringera, sám si člověk zazvoní o další dávku, a jak se jeho zdraví upevňuje, sám dostane nápad urychlit si kapání do žíly knoflíkem na průsvitné hadičce, a jak se jeho kondice opravdu lepší, jednoho rána si sám zanese moč, kam patří, žaludeční sondu přehozenou kol krku, s uzlíkem na konci, a oholí se. Teplota klesá k normálu.

Ale další noci z tranzistorového rádia velice zlá zpráva do ucha: zavřeli devět lidí. Neuvěřitelná jména: Karel Šiktanc, Olga Havlová. Proč Mojmír Klánský? Už zase Jan Šimsa, Jiří Müller. A jako úder do jater: Šimečka, Kusý, Kantůrková, Pecka... zpráva zaniká praskotem v éteru, zanechávajíc rýhu v břiše: Co to bude a cā mi můžou chtít? Zítřka? Operovaný meniskus těžce vzdychá, snaží se odsunout těžkou nohu od bolesti. Pojednou tříkoulové světlo: přivezli mladý otřes mozku, ještě kluk. Ten potom celou noc, svázan na rukou i nohou jak v blázinci, prodlévá v svých bludech a z hloubky dvanáctiyardového pádu volá Jardu. Otevřeným

oknem dál vane od Petřína noc a něco volá...konečně volá sýček, jasně sýček! Je milý. Se zauzlenou hadičkou v ruce chůze k oknu, a nečekaný výhled: nad temným obrysem kopce - Jupiter a Saturn. Není, zdá se, úniku. Musíme to absolvovat jen statečně. Teplota ovšem stoupá, ráno.

Horečka, jak známo, zjasňuje mysl. Obsah té jasné mysli: To není možné, přeci po tomto nevezmu na sebe zas ten svůj starý život! Což smyslem léčby je vrátit člověka do starých příčin jeho nemoci?

Ráno také otřes mozku, snad osvěžen blouznivým spánkem, ptá se, leže naznak, do prostoru zřetelně: Prosím vás, prosím vás, kolik je úhořů? Odpověď zní: Asi dvacet. Tak jak se vede, Mistře? Výborně, tak to vám zkusíme dneska přidat k tomu čaji piškůtek. Kachlíkový šum na chodbě, někdo významně přichází, do kterých dveří už dneska vstoupí, ovšem: do našich. Přivezli papeže.

/Květen 1981/